

interkom

ČS FANDOM

informační
servis
fandomu
4/2021

Mýtický „Bouchi“

Tak aby bylo jasno, Bouchi je přezdívka Martina Kučery. A mýtický? Nebýt toho, že se s ním vídáváme občas (pokud Covid dovolí) na schůzkách KLF Ostrava a samozřejmě na Bilconech, tak by se dalo uvažovat o tom, že se jedná o bytost mýtickou až nadpřirozenou.

Ale dost úvah o tom, kdo Martin vlastně je. Skutečnost je podstatně všednější. Je to člověk, který se vyzná v počtech (matematická analýza), v rybách (prý na ně rád chodí), v hlavolamech, protože je láme.

Tak někdy kolem Triconu (a je to už víc než 10 let) začal nosit žlutobílý flek na klopu. Nic zvláštního, třeba Strejda Otava má těch butonů na své pověstné vestičce určitě o řád víc. Na otázku, co to je, jen poznamenal „jsem Pirát“. A to bylo vše.

Díky, nikdy nám to do klubu nevneseš. Ale jak se tento klidný a tichý člověk mohl dostat do politiky? Do kšeftu pro žraloky a prospěcháře ohánějící se tvrdými lokty? Nechápeme, ale vystoupal až skoro nejvýše. Čest a sláva prvním z klubu, který má své heslo ve Wikipedii. Takže víme, že v politice je aspoň jeden člověk s abnormálně vysokým IQ (nebo mu ani ono nepomohlo?). Ale co, telefony bere, kamarády rád vidí a třeba ho to zase brzy přejde. Na Bilconech a jiných conech je Bouchi vždycky svůj.

To, že ke hrám a všemu, co s nimi souvisí, měl Bouchi vždycky blízko, bychom rádi doplnili povídáním od Martina Klímy.

Stalo se to všechno velmi dávno. Vzpomínky jsou zastřené mlhou, ze které vystupují jen neurčité obrysy. Seděl jsem s Michalem Broncem ve sklepním bytě na nám. Jiřího z Lobkovic, kde měl Altar svou kancelář a sklad, já jsem sázel Dračí doupě, Michal obcházel s krosnou knihkupce a prodával jim naši produkci. Někde tam jsem poprvé zaznamenal existenci původně fanzinu, pak časopisu Dech draka. Dívali jsme se na něj s Michalem a nechápali jsme, jak někdo může vydávat časopis o tolik lepší, než byl náš vlastní Zlatý drak.

Nakonec jsme se rozhodli, že nejjednodušší způsob, jak to zjistit, bude z těch kluků udělat součást Altaru. To se stalo v roce 1997 a od té doby jsme s Bouchim byli společníci v DECHTARU – spojení Dechu draka a Altaru. Postupně víc a víc práce odcházelo z Prahy do Ostravy, já jsem se přestěhoval do Brna, oddělil se samostatný ALTAR interactive, který vydával počítačové hry, naše cesty se postupně vzdalovaly, ale Dračák pro mě vždycky měl zvláštní význam a pro generaci hráčů Dračák znamená Bouchi.

Všechno nejlepší!

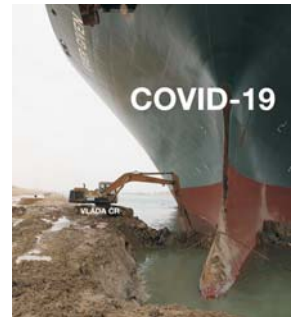
Proč to všechno říkáš? Je to velmi jednoduché. V době, kdy všechno kvete, tedy v květnu, Martin "Bouchi" Kučera oslaví „mýtickou“ padesátku. Nezdá se to, vidíte? Ale je to tak.

Inu, Martine, ať Ti Tvá mytičnost ještě dlouho ve zdraví vydrží.

Za všechny Pavel, Mirek, Aleš, Martin a další, redakce Interkomu se připojuje k blahopřání

OBSAH

Mýtický „Bouchi“	1	Jak jsem se poznával s č. fandomem	20
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Stopy Roberta E. Howarda	21
Nové termíny conů	2	Aspoň jedna lekce	22
Předplatné i doplatné	2	Panacea aneb občas se ohlédnout	22
Novinky z Arga a Tritonu	2	Až budu národním koordinátorem	23
Hvězdný bulvár	3	Časem s vědou – duben	24
Příběh nestačí	6	Věda pro zítřek	25
Stardew Valley	8	Sci-fi (nejen) podle Zdeňka Buriana	26
Výpravy do ztracených světů	11	Fantastická osobnost roka	28
Hlavolet o cestě k moru v kletce	17	GameCon bude!	28

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Poučený fanoušek začne od jisté doby číst u pořízených knih hlavně doslovy, a až pak a jen někdy i ostatní texty, proto vám hned dva doslovy přinášíme a další můžete čekat v příštích číslech. Prvním je doslov Juraje Malíčka ke slovenskému vydání knihy Teda Chianga a druhým doslovem je v podstatě studie Milana Krejčího uzavírající knihu komiksů Výprava do ztracených světů.

Bilcon se podobně jako většina conů naplánovaných na rok 2020 nemohl konat, tak vám alespoň na straně 20 přinášíme text Andrzeje Sapkowského, který by v lepších časech vyšel v conovém zpravodaji.

Ale od začátku, na první straně blahopřejeme Bouchimu k padesátinám; urfandom z podstaty věci nějak nemládne, takže stále patří k těm mladším. Tušil jsem, že se Martin nějak politicky angažuje, ale že je členem předsednictva českého Pirátstva, mi nějak uniklo, Pirátí se jím příliš nechlubí, asi ho mají hlavně na práci nebo na rozdíl od svých soudruhů nepřichází s dostatečnými šílenostmi, aby jej citovala média.

Po Hvězdném bulváru a prvním ze zmíněných doslovů najdete zamyšlení nad hrou pro mladé konzervativce *Stardew Valley* z pera Petra Svoreň, jr.

Miloš Ferko z jiného úhlu nahlédne na Dryák Franty Novotného a Ivo Fencel prostudoval již třetí burianovskou monografii nakladatelství Albatros.

Samozřejmě, že ani redakci Interkomu neunikla probíhající pandemie, zprostředkovává čtenářům pohledy Jaroslava Veise a Nihilisty na balkonu.

Zdeněk Rampas

Nové termíny conů

GameCon 15.–18. července 2021, ComicCon Prague 15.–17. října 2021, náhradní Bilcon 2020 je definitivně zrušen, ale **BILCON 2021** očekávejte v plánovaném termínu (6. 11. 2021). A jak Fénixcon, to ještě uvidíme...

Předplatné i doplatné

Předplatné činí opět **300 Kč** a zaplatit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR používejte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR **IBAN: SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (platbu zadejte jako vnitrostátní převod). **ZR**

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 4/2021 (342)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6, 161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Slovenské korektury

Silvia Alexis

Autoři tohoto čísla

Ivo Fencel, Miloš Ferko, Petr Holý, František Houdek, Roman Hruška, Martin Klíma, Aleš Koval, Milan Krejčí, Juraj Malíček, Ondřej Neff, Zdeněk Rampas, Andrzej Sapkowski, Petr Svoreň jr., Jaroslav Veis

Fotografie

Zprávy ČR

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt, Petr Habala, Jan Haberle

Vychází nepravidelně.

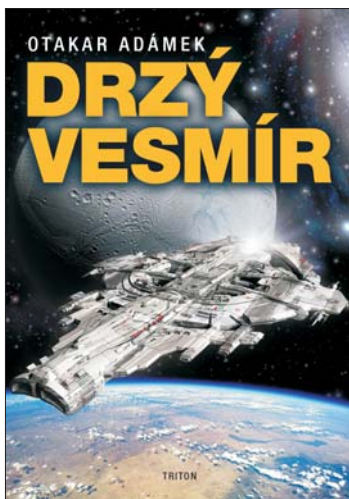
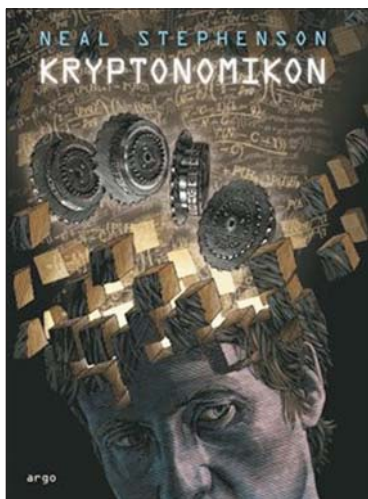
Uzávěrka tohoto čísla byla dne 28. 3. 2021

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Novinky z Arga a Tritonu

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto (při online výuce)

Středoškoláci v lockdownu nemají materiály k učivu, nikdo se s nimi nebaví, všechno se musí doučovat sami a nikoho nezajímá, jestli maturitu udělají nebo ne.

Mně to přijde jako dobrá příprava na vejšku. **Kenjiro**

Dneska mi na online výuce přišla do MS Teamsů zpráva: „Pane učitelé, vyvolejte teď moji sestru, nedává pozor.“ Vyvolal jsem a nedávala. **Jakub**

Žena zničehonic vykřikla: „Do prdele, já už chci do práce! Celý měsíce čumím doma!“

Sedmapůlka z dětského pokoje: „Já ještě nespím.“ **NYX**

Snažím se, aby děti absenci školy pocítily co nejméně. Takže když mají pauzu v online výuce, chodím po bytě a říkám jim, že po chodbě se neběhá, občas jim zabavím nějakou hračku nebo řeknu, že bych rád mluvil s jejich matkou. **Jan Švancara**

Pak se nedivte, až na židli najdete připínáček. **Pavel M.**

A necháváte jim také v tašce zplesnivět svačiny? **Petr**

◆ ◆ ◆

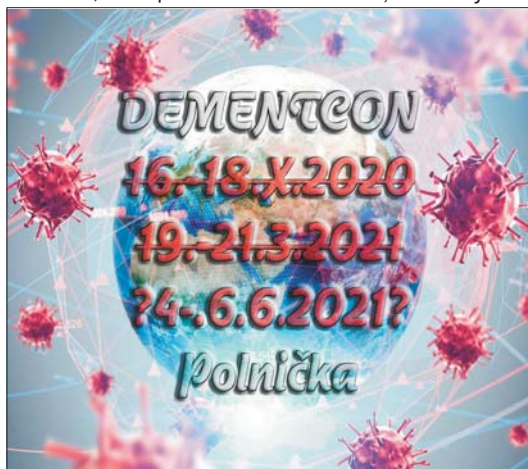
● **26. února** večer už zase nefunguje voda, co by se dělo, kdyby se vrátily mrazy mého mládí...

S Jardou Olšou dokončujeme knihu o E. Holubovi, ano, to byl ten Cimrmanův přítel, co stále trajdal po Africe.

Nějak jsem se dostal na stránku gordonua.com/publications/ a s pomocí Google překladače přečetl celkem zajímavý pohled ruského historika, blogera a publicisty Marka Solonina na začátek války v Rusku a na zlom, který dle něho nastal už u Moskvy, nikoli Stalingradu. Viz: <https://gordonua.com/search.html?s%5Btext%5D=%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BD>

● **27. února** vše se v dobré obrací, voda teče, Silvia poslala korektury článku Miloše Ferka a Michaela udělala korektury IK, finišujeme k tisku dalšího čísla.

● **28. února** volá v deset ráno starší synek, že nefunguje internet. Jak málo stačí a jak rychle spadne tenká slupka civilizace... Aha, zdá se, že trvalý příkaz k placení poskytovatelí *Pe3ny* byl asi jen desetiletý, bude třeba jej obnovit, ale jak bez internetového bankovníctví? Nakonec synek donesl notebook připojený přes mobil a dobrá věc se podařila, i *Pe3ny* mají účet v Fio banky, takže ač neděle, vše proběhlo

prakticky ihned. S kulturní vložkou navíc, když zavoláte na *Pe3ny*, ocitnete se v SF, místo aby vám řekli Čekejte, prosím, oznámí vám, že *Anomálie byla detekována* a po výběru správného tlačítka *Klonujeme pro vás operátora* atd. atp.

A znovuzrozeným mailem smutně píše Peťo Pavelko:

Ahoj, keďže koroidová situácia je netešivá, povedal by som tak nejak, že je to v pérdeli, zhodli sme sa s Dárečkom a panom správcom v Polničke, že březnový termín rušíme.

Ale já mohu poslat do Brna data pro tisk knížečky o Emilu Holubovi, do Jalny hotový Interkom a ilustrátorce nějaké podklady... Svět je zase na chvíli v pořádku.

Večer na Skypu klábosím se skorosnachou a úplně jsem zapomněl na virtuální besedu KLF po 14 dnech, naštěstí mě prozvonil Aleš Koval. Nakonec se nás sešlo osm, vlastně ve stejné sestavě jako minule, jen Blanka Fučeková absentovala.

Piotr „Raku“ Rak s Alešem Kovalem přišli s myšlenkou pořadů po internetu, jako první host je napadl Robert Pilch.

● **1. března** Filip z Čáslavské k nám posílá obětavou Hanku N. pro Interkomy a s předplatným za jejich rodinu. Asi kvůli vzpomínce na Jarka a také kvůli novým čtenářům letošní první dvojčíslu vyprodal.

Odpoledne hned po Zákrutě zavolal Aleš Koval a probrali jsme podrobnosti ze včerejšího večera, já pak ještě píšu o Jarvovi Mosteckém pro Pepu Vašáta.

Dočetl jsem detektivku či thriller (ono se to dnes špatně rozlišuje) **ZMIZENÍ** od Charlotte Linkové. Odehrává se v severoanglickém pobřežním městě Scarborough a v okolních vřesovištích. (Podle obálky knihy vrchovištích.) Autorka zdatně bojí čtenářská očekávání, i když některým klišé se nevyhnula, každý důležitý polda musí být alkoholik nebo v případě vyšetřovatelky osoba neschopná najít partnera. Ty pravé otázky však vyvstaly až po zjištění, že autorka je Němka. Nejde v tomto případě o kulturní apropriaci vřesovišť (nebo vrchovišť) a mnohokrát zmíněného hnusného severoanglického počasí? A co všechny ty postavy, které si stěžují na Brexit, to asi nemá z vlastní hlavy, kdyby psala pro Brity, tak si tím našťve polovinu čtenářů, ale nejspíš má sama jako většina Němců vymytou hlavu Merkelová-Macron-EU propagandou. Jaká radost se vrátit k SF.

● **2. března**, dnes tady nemám nic poznamenáno, tak alespoň

Odposlechnuto: Po svém zmrtvýchvstání už by měl mít Forejt místo ve Vatikánu jistý. **Chrochtadlo**

● **3. března** konečně čtu román Martina Gilara, který mi poslal před Vánoci, ale byl jsem v tu dobu zrovna zavalen a pak jsem si už nevzpomenul.

A Saša Pavelková mi poslala výsledky ankety FÓR 2020, najdete je na straně 28.

● **4. března** konečně domlouváme text o ABB do Mloka.

Také se ozvala Kiyomi a píše, jak je v Japonsku:

Tak u nás každý den se deba-

tuje o tom, jestli olympiáda bude nebo nebude... Já osobně už jsem zrušila lístky a myslím, že nebude... Každopádně doufám, že skončí korona virus letos a příští rok bych chtěla cestovat do Česka.

● **6. března** jsem na FB narazil na feministickou kritiku českého vydání *Xenogenesis* Octavie E. Butlerové. Dopouští se ho jakýsi Martin X Tománek, který s obrovskou sebejistotou a samozřejmostí kritizuje české vydání hlavně tedy kvůli sexistické obálce, ale genderově pochybený je snad i překlad. (Zajímalo by mě to jeho X bez tečky, ideologicky asi odkazuje na Malcolm X, mentálně a intelektuálně spíš na Jiřího X. Doležala. :-)

Vyhledal jsem po pár dnech onu obálku a nějak na ní vidím jen to, co slibuje upoutávka:

Lilit Yiapo je jednou z několika set lidí, kteří jako jediní přežili jadernou válku a následnou celoplanetární zimu. Uneseni v bezvědomí do rozlehlé kosmické lodi mimozemšťanů, jsou uchovávaní po několik staletí se zastavenými životními funkcemi...

Tedy barevnou ženu v nějakém biologickém udělátku udržujícím ji v hibernaci. A pravda, není příliš oblečená, ale to snad v hybernátoru jen málokdo, i když tahle mileniální generace odchovaná americkými filmy, kde jsou lidé oblečení i při sexu, to má možná jinak.

Pak jsem zjistil, že tento Martin X Tománek také v kampani na Hithitu při záchraně XB-1 kritizoval Vlada Říšu za rasistické úvodníky. Takže pak stačí jeden takovýto exot, aby vyvolal dojem, díky kterému si slabší povahy pomyslí, že už nějak masově hrabe i scifistům.

● **7. března** se dovídám, že se za krátký únor prodalo víc než dvě desítky e-knihy *Křížník Thor*, souvisí to snad s nedávnými články o tom, že se *Čína pokouší ochromit vojenský průmysl USA omezením vývozu 'vzácných zemí'*, viz minulý Interkom, a nebo v dnešním *Čína se snaží vytvořit panskou rasu* cs.gatestoneinstitute.org/17156/cina-se-snazi-vytvorit-panskou-rasu

I o tom je v *Křížníku* zmínka.

Ozval se mi Pavel Dobrovský, zákazem cestování uvězněný na ostrově Sant'Antioco u Sardinie, jak jej vyděsila fotka Petra Koubského na minulém Interkomu, která sugerovala představu, že uvnitř je nekrológ.

● **8. března** bychom v lepších čase uspořádali S*S*S*R (Sjezd starých scifistických rarit, © JWP)

Domlouvám s Miriam Löwensteinovou vydání další korejské knihy, ještě šilenější než *Skříň #13*, lze-li tedy.

A z Barcelony dorazil úžasný SF magazín *Windumanoth*. Asi tam bude článek o RUR, který šíří Jarda Olša, jr. po světě. Takhle krásně udělaný literární časopis jsem ještě neviděl.

● **9. března** se synek nabídne, že zaveze IK do Čáslavské, píšu tedy Filipovi:

Hlášení Rádia Jerevan: Oprava zprávy zítra přiveze Interkomy. Nebude to dnes, ale zítra, a nepřijedu já, ale synáček, a nepřiveze Interkomy, ale odveze XB-1 a Pevnost :-)

PS: Interkomy přiveze :-) to jen pro lepší rytmus a vyznění.

A mezitím smutná zpráva od Petra Kotrleho:

Právě jsem se dozvěděl, že další obětí covidu se stal náš kolega, překladatel Jirka Engliš z Rožnova. Po zdánlivém zotavení v úterý zkolaboval a už se ho nepodařilo zachránit. Sci-fi komunitě, a nejen jí, bude chybět.

Nebylo mu ani jednašedesát.

● **10. března** ráno přivezli z Brna knihu *To the Upper Zambezi*, pak pilím k zubaři na Kulafák, odtud na Hradčanskou do Jalny, tam vyzvednu IK.

Večer s Jardou probíráme další projekty.

To víte, že když Alexander Graham Bell vynalezl telefon, měl tam už dva zmeškané hovory od Chucka Norrisa?

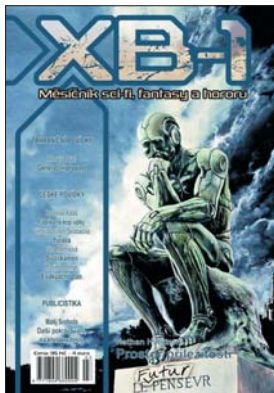
Všechno nejlepší k 81. narozeninám, Chucku. Bazilišek

Ale také se dovídáme, že dnes zemřel Jan Vodňanský.

● **11. března** balíme Interkomy pro Mostákovu dceru Renátu, chtěla mít články, které jsme o něm v posledních třech číslech zveřejnili. Není sama, musel jsem dělat dotisk.

Okolo jedenácté čekám na prezentaci nového CorelDRAW 2021, když se dlouho nic nedělo, zjistil jsem, že někdo špatně spočítal rozdíl proti středoevropskému času a že je to až ve dvě našeho času.

Nic moc jsem nečekal, grafický software už často dosáhl hranice možného, společnosti šetří na programátorech a investují do prodejních a reklamních managerů, naopak staré chyby obvykle přetrvávají celé generace, protože tvůrce dotyčného modulu byl v rámci zeštíhlování a zvyšování efektivity propuštěn ještě minulým managementem... A hrábnout do toho by mohlo způsobit problémy na místech, které si nikdo neumí předem představit, a proto to ani nezkouší. Takže většina současných vylepšení spočívá v přidávání knoflíků, které vaši práci

vystřelí do cloudu, nebo se do grafického programu integruje chat, aby vám někdo mohl do práce průběžně kafrat.

Nicméně byl jsem mile překvapen hračkou na kreslení s perspektivou. Amatéri jako já si něco nakreslí a pak to deformují jakoby perspektivně. Tenhle Corel umí předem „zdeformovat“ kresebný prostor, takže už od začátku kreslíte v perspektivě. Vlastně jde o přivlastňování CADových funkcí.

Odpoledne dorazil synek z Časlavské, donesl mi od Filipa XB-1 a Pevnost, zjistil jsem při té příležitosti, že jsem ještě nestihnul vybalit jejich únorovou verzi, která ke mně doputovala v rámci distribuce minulého IK. Co se to s námi stalo? Tak živě si vzpomínám, jak mi (a jistě jsem nebyl sám) v desetiletích před sametem chyběl nějaký SF magazín. Naše sny se naplnily a s nimi i pořekadlo, že *koho chtějí bozi potrestat, tomu jeho sny splní*.

Jsou ty časopisy jiné, než jsme doufali, nebo jsme už jiní my?

● **12. března** dorazil Interkom i do Šestajovic, zahlásil obětavě RIP, je čas začít připravovat dubnový, ale nejprve bych mohl trochu popohnat neplatiče. A někam dám upomenutí pro ty bez mailu v mé databázi.

● **13. března** skouknul jsem film Thelma, taková skandinávská *Carrie*, jen trochu updatovaná na dnešní hyperkorektní poměry, ale vlastně docela dobré.

● **14. března** píše Honza Poláček, že skončilo natáčení filmu *Arvéd*. Předpokládám, že se teď bude rok stříhat, ladit zvuk a tak.

Večer od 19:00 probíhá další videokonference ostravských a brněnských a částečně polských SF klubů. Tentokrát jsem nezapomněl ani nezaspal. Aleš Koval probíral možnost přednášek a besed pro fanoušky, už má asi 9 adeptů, na každý měsíc jednoho, odhadl jsem to, že by mu měli vydržet až do dalšího lockdownu.

● **15. března** si připomínáme 82. výročí obsazení druhé československé republiky Německou říší. Už za pět let nato Morávcí ve stejný den kontrovali narození Františka Novotného aneb Franze von Karsta. Dál to znáte z Valhaly.

● **16. března** jsem si přečetl článek Ondřeje Neffa o blbnutí okolo vakcíny AstraZeneca. Připadlo mi, že má podobná východiska jako Nihilista na balkónu a poslal jsem mu odkaz s dotazem, zda to zná. Za chvíli mi nadšeně volal a setrvali jsme ve skoro hodinovém přátelském rozhovoru, při kterém jsem musel krotit svůj ostrovtip, protože Ondřej se před týdnem vymlátil na náleď a má polámaná žebra, takže mu smích opravdu nedělá dobře. Líčil mi, jak navštívil stejnou pohotovost jako po práci s řetězovou pilou a sestřička se podívovala četnosti jeho návštěv. Tak jí vysvětlil, že se mu u nich v ordinaci tak líbí, že se ukáže alespoň jednou měsíčně.

● **17. března** pořádáme Virtuální večírek a zároveň oslavu narození Edity Dufkové-Bromové, má je ve stejný den jako moje matka, jen je o 50 let mladší. Připojilo se nás nakonec devět. Vilma s Martinem, Milena Eková, Honza Vaněk s Líbou, samozřejmě svolavatelka Edita, já s Michaelou a Bidlo. Ten v šátku a bez vousů, užívá si chemoterapii s nějakou hnusnou nemocí, o které většina lidí slyšela jen od dr. House. Naštěstí většina chtěla spíše poslouchat a vůbec ostatní zase vidět než mluvit,

tak to síť celkem utáhla. Probrali jsme děti, Mileninu zemřelou dvaadvadesátiletou tetu, Bidlovu chorobu, čtyři klasické čínské romány...

● **18. března** už mám zase narozeniny. Od rána se mi pokouší dovolat Staso Juhaňák, před třetí jsem si toho všiml a zavolal mu sám. Dalším vytrvalým volajícím byl Martin Macášek, popřál mi až ze slovenské Stupavy, povídali jsme o ledasčem, mrzelo ho, že se neaktualizují stránky Fénixconu a tak se včas nedověděl o tom virtuálním.

Také jsem se od něho dověděl, že tento den do Stupavy dorazil Interkom, čili budu si pamatovat, že v optimálním případě je i na Slovensku týden po nejnedostupnějším bodě v Česku, tedy po Šestajovicích :-)

● **19. března** dorazily knihy od Daniely Kovářové *Pivař a blondýna* a *Jak přežít krizi v rodině* a dokonce mi je pošta dodala až domů, to by se před kovidem stát nemohlo :-)

Když jsme si pak zavolali, pozval jsem Danielu na virtuální večírek.

● **20. dubna** proběhl další virtuální večírek, asi jsme se toho pátečního dostatečně nenabažili. Vedle už v pátek úspěšně připojených účastníků se objevila Jolana Čermáková Tichá, Sargo a Jára Mikovcovi, Bára Vlasáková s Davidem a nakonec i Daniela. Ta přišla s myšlenkou debaty na téma: jak se změni svět a naše životy, až jednou bude po epidemii. Na nic moc jsme nepřišli, i proto, že se směr debaty změnil k otázce, jak jsme se dostali tam, kde jsme. Mám za to, že za ten rekord v počtu mrtvých může naše až příliš dobré (v pohodových časech předimenzované a drahé) zdravotnictví. Mít italské či podobné, tak se už dávno zhroutilo, nastal by živelný lockdown a spontánní panická karanténa a ve výsledku by možná bylo mrtvých méně. Druhou příčinou je, že současná podoba demokracie západního stříhu nemůže za dobrého počasí (mírové konjunktury) generovat skutečné státníky, pouze politiky, vlastně jen politikáře, kteří dohlédnou nejdál k nejbližším volbám, u nás letos na podzim.

● **21. března** podnikám velkou výpravu do ÚVN na korona test. Napadlo by vás, že informace *hned u hlavní brány* (ke které od MHD dojdete areálem nemocnice) znamená, že tou branou máte areál zase opustit, otočit se a hledat nenápadné dveře z chodníku? Mě tedy ne a stálo mě to půlhodiny pobíhání.

Ledva jsem se vrátil domů, nastala druhá fáze nedělního veselí, převoz tchána na vozíku na očkování. Ale i to nakonec dopadlo dobře. Inu, *tam kde hynou sobi, Čech se přizpůsobí*.

● **23. března** má narozeniny Pagi, ale ani jsem na to nepomyslel, sám jsem podnikal další velkou výpravu do ÚVN završenou celkem nepříjemnou endoskopií, já to pod oblbováky moc neregistroval, ale tělo asi ano a pár dní mi to připomínalo.

Alexis poslala korektury slovenských textů, tak už zbývá doplnit volná místa Odpovědně a bude další IK.

● **24. března** kovidová izolace po roce donutila Frantu Novotného spravit si Skype, tak jsme měli dost dlouho co probírat. Franta píše jak zjednaný, těšte se na další knihu.

Mirek Dvořák poslal k náhledu stránku ABB v Mlokovi s úžasným robotem, který by hnedle mohl sloužit jako maskot kategorie CKČ ABB robotika...

Zdeněk Rampas

Príbeh nestačí

Za dvadsaťsedem rokov publikoval tohtoročný päťdesiatnik Ted Chiang len štrnásť poviedok a jednu novelu. Táto zbierka obsahuje prvých osem z nich, teda všetky, čo Chiang vydal do roku 2002, keď *Príbehy vášho života* vyšli po prvý krát.

Babylonská veža je vtipná takým tým pointujúcim spôsobom ilustrujúcim márnosť našich snažení vo vzťahu k metafyzickej. Pokojne by mohla byť akousi literárnou alternatívou k takým tým nemožným objektom z Escherových kresieb a grafičiek.

Pochop by mohla byť taká Dickovčina, teda Chiangova variácia na Phillipa K. Dicka, akurát mimoriadne nepodarená, lebo vlastne končí tam, kde by sa Dick len poriadne rozbiehal. A nepodarená poviedka to rozhodne nie je, takže toto prirovnanie ignorujme a pripodobnime ju povedzme k Platónovmu dialógu *Kritón*. Áno, to by mohlo byť, ak by sa dal *Kritón* zredukovať na jednú tézu. A poviedka *Pochop* je jej myšlienkovým experimentom.

Delenie nulou je o fundamentálnej potrebe poriadku, o racionálnej maxime, čo ju nemožno spochybníť, lebo ak hej, nezostane nič, len existenciálna úzkosť. Poviedka, ktorej sa žiaľ len letmo dotýkam, lebo som mal zlého učiteľa matematiky a dobrého nevieme nájsť. Alebo len nie som dost' bystrý, čo bude najpravdepodobnejšie.

Príbeh tvojho života je o sebeckej láske, alebo o nesebeckej, o rozumení a chápaní, čo nie sú synonymá, ale slová označujúce dva rozdielne vidy poznania. Vrcholný Chiang, žiada sa napísať, ale to iba kvôli pocitu d'alej presne nedefinovateľnej úplnosti. Poviedka, ktorá je úplná a čím viac by som sa v tom babral, tým by to bolo nezrozumiteľnejšie. Ale rozumiem i chápem, úplne, úplne, úplne.

Sedemdesiatdva písmen by sa páčila Wittgensteinovi, pokojne by som sa stavil.

Vývoj ľudskej vedy je nádherný žart, vtip rozpisovaný na tri strany. Changova verzia Adamsovej rovnice $6 \times 9 = 42$.

Peklo je neprítomnosť Boha je už kdesi celkom inde, poviedka, čo by pokojne mohla byť manifestom agnosticizmu, ak by agnosticizmus manifest potreboval. Estetická záležitosť, až estétska a vzhľadom na agnosticizmus celkom paradoxne tematizuje azda aj úplne to isté, čo Adorno v *Estetickej teórii*. Viem si predstaviť tak dvojsemestrálny kurz len o tejto poviedke a veľmi rád by som si o nej prečítal prakticky čokoľvek, čo by o nej napísal napríklad taký Tomáš Halík. Ak by mu teda za to stála.

Keď sa vám páči, čo vidíme: Dokument sa zdá byť najslabším kúskom zbierky. Akoby čistý prvý plán. S každým ďalším čítaním je ale lepšia, aj keď asi skutočne platí, že domovským médiom jej témy je film. Lebo takto to je vlastne taká trocha samoúčelná hra s formou. Mimoriadne fascinujúce na nej je, že pôsobí, ako by bola napísaná teraz niekedy a pri tom má pätnásť rokov.

Fajn, to by sme mali, a teraz vážne.

SF nie je mainstream. Ani sci fi nie je hlavný prúd, ani science fiction, či po našom a ešte nezmyselnejšie, vedecká fantastika nie je hlavný prúd, nikdy nebola a nikdy nemôže byť. Vzpera sa totiž – ak sa človek ponorí čo len trošička hlbšie v úpornej snahe porozumieť – vzpera sa zjednodušeniam, štruktúram, definíciám, vzpera sa jednoducho akémusi systémovjšiemu ukotveniu. A platí to hneď na niekoľkých úrovniach a platí to predovšetkým preto, že ak o SF, sci fi, science fiction čosi platí viac ako čokoľvek iné, tak to, že azda niet vzťahovanejšieho, paranoickejšieho, autotematickejšieho literárneho žánru. Alebo žánru ako takého. Alebo literárneho podsystemu. Alebo subkultúry, lebo aj tou by SF mohlo byť.

Prečo?

Lebo sa s nimi nikto nechcel hrať. So Stapledonom, Gernsbackom, Campbellom, Asimovom, Wollheimom, Pohlom, Heinleinom, Clarkom, Knightom, van Voghtom, Blishom, s vydavateľmi, autorami, editormi tzv. Zlatého veku (Golden age of Science Fiction), ktorí mnohokrát najprv boli fanúšikmi a potom sami začali tiež písať a v encyklopédiách literatúry dvadsiateho storočia o nich nebolo ani slova, ani keď sa naozaj podpísali. A Kurt Vonnegut zanovito trval na tom, že on žiadny SF nepíše a že nechce s nimi byť v jednom košari.

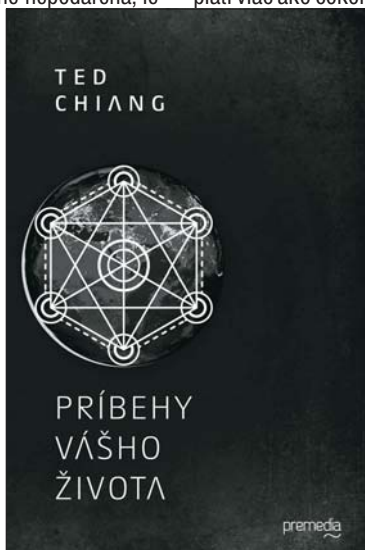
No a tento akoby pocit ublíženosti, vylúčenia dnešných klasikov žánru zo spoločnosti tých „vážnejších“, „serióznejších“, „literárnejších“, či nebudaj „umeleckejších“ spisovateľov sa postaral o to, že SF sa na dlho uzatvorila do seba a jestvovala (a azda ešte aj trochu jestvuje) ako taká uzatvorená enkláva, čo sa v konečnom dôsledku náramne osvedčilo.

Hovoril som, žiadny mainstream.

A prečo SF? Lebo Speculative Fiction, pojem zavedený Robertom Heinleinom v roku 1947, pojem, čo mal byť presnejší, funkčnejší, použiteľnejší a variabilnejší ako slovné spojenie Science Fiction, ktoré je vo svojom pojmovom fundamente nezmyslom. Tá skratka môže skrátka znamenať to i to a pri troche snahy sa do nej dajú napratať aj rodní súrodenci, fantasy a horor, a tu už by sme sa na Cone posekali aj my, SFisti.

Také ale zase nie je, sme scifisti, hoci teda nepohrdneme ani fantasy ani hororom. Naopak, aj tie sú naše. Scifistov poznám veľa, hororistov a fantasystov žiadnych. A posledné roky tam začali chodiť tie decká namotané na mangu a anime a všakovaké bizarnosti a komiksáci sa pridali a hráči, no hrôza. Ale to už sme odbehli od Chianga naozaj veľmi ďaleko, od literatúry, azda už aj k inému športu, hoci ihrisko zostáva a na ňom ľudia, s ktorými sa nikto na verejne prístupných ihriskách nechcel hrať a tak si urobili svoje vlastné ihrisko.

Žiadny mainstream, aj keď tuná už je to na hrane.

Vráťme sa ale k meritu veci. K paranoji, k vylúčenosti, k autotematizmu, vráťme sa k SF, k sci fi, k science fiction (na problém sme poukázali, ale nevyriešili ho, nikdy sa nevyriešil, stále platí).

SF je paranoická, elitárska a autotematická.

Je?

Iste. Dnes je to prakticky jedno, ale tá stigma nepochopenia, vylúčenia, ostrakizovania tam kdesi zostáva, minimálne ako pamätnícky leitmotív.

Lebo nepríjemnou pravdou je, že mnoho z tých úžasných vizionárov a rojkov, z tých fantazijných dobrodruhov a častokrát i nesmierne múdrych a vzdelaných ľudí, čo SF písali na začiatku (a aj dnes sa takí nájdu) jednoducho nevedelo dosť dobre písať. Nie dosť dobre na to, aby ich veľká literatúra vzala medzi seba.

Alebo vedeli, ale nechcelo sa im, alebo to jednoducho nepovažovali za dôležité. Akoby si povedali kašlime na formu a sústreďme sa v maximálnej možnej miere na obsah. Teraz je to také milé retro a patina, ale čítať si takého Asimova kvôli kráske jazyka samotného je vyslovene nezmysel. A Heinleina vlastne tiež a zrazu už je ten Vonnegutov postoj podstatne jasnejší a dnes by už žiadny problém nebol. Chiang je veľký literát.

Lebo ak sa dnes niekto vedome rozhodne písať SF a presadiť sa na tomto poli, znamená to, že nielen musí disponovať autorskou potenciou, ale musí ju aj vedieť naplniť. Aj v prostredí nemilosrdného knižného trhu, čo ho literatúra už vlastne ani nezaujímá, totiž našťastie ešte stále platí, že štýl marketingom nenahradíš.

Bez základných literárnych zručností, bez schopnosti postaviť zmysluplnú vetu to jednoducho nejde, nápady samotné, nech sú akokoľvek úžasnú, už nestačia. A najlepšie to vedia sami autori, čo samozrejme nie sú len autormi, ale i čitateľmi a zväčša svoj žáner mimoriadne dobre poznajú. Ako Chiang. Lebo v SF ešte stále platí, že treba mať načítané. Veľa, viac, veľmi veľa. Nemá zmysel písať znova čosi, čo už ktosi napísal, možno dávno, a možno nie dobre, ale raz je to kánon a na ten sa nesiaha. Poznať áno, dôverne, ale vykrádať v žiadnom prípade, maximálne sa troška inšpirovať. Ako Chiang.

Lebo ortodoxní programoví čitatelia SF sú iná fajta, tí sa veru rožkom opiť nedajú a plagiáty nemilosrdne trhajú na franforce, aj keby hneď boli napísané jazykom nebeským.

Dobre, toto nikam nevedie, skúsme to odiaľto.

Nech k SF pristúpime z ktorejkoľvek strany a akokoľvek povrchné, dvom veciam sa vyhneme.

Definícii a esencii.

Definícii, aby sme vedeli, čo to je, a esencii, aby sme vedeli, čo to spôsobuje. Ani jedno, ani druhé nie je jednoduché, ak sme sa ale dosiaľ o čomsi poučili, tak o tom, že v SF nič nie je jednoduché.

Definícii sú desiatky, možno stovky, výborných môže byť tak päť, najfunkčnejšou sa mi však javí elegantná definícia žijúceho klasika československej SF Ondřeja Neffa.

„Niečo je jinak“. Alebo po našom: „*Niečo je inak*“. Stručné, čisté, nádherné, presné a každé ďalšie rozvinutie to len pokazí.

Niečo je inak je totiž intuitívna definícia, ktorá nepomenúva symptómy, ale východiskovú premisu a tak sa priamo dotýka esencie. Tá je obsiahnutá v slovnom spojení *sense of wonder* (pocit úžasu) a spája sa so SF už od Zlatého veku.

Spolu, definícia a esencia, to potom môže znieť nejakoto. Pocit úžasu z niečo je inak. Výborne, SF to presne vystihuje, pomenováva to výraz, problémom však je, že dnes sa to hodí tak na osemdesiat percent popkultúrnej produkcie ako takej. SF ne SF, s „niečo je inak“ sa pracuje v dráme, v mystere, dokonca v sitcome a romanci a „pocit úžasu“ už v nás tiež má vyvolávať hocičo.

Neznamená to však, že by to neplatilo, skôr to iba odráža, ako veľmi sa postupy vlastné najprv a predovšetkým SF implementovali do popkultúry ako takej.

A pocit aj tak nie je dosť presné slovo, hodilo by sa nahradiť ho komplexnejším slovom zážitok. Akože čosi, čo presahuje „žitok“ kamsi „za“. Za-žitok, zážitok.

Úžas je dobrý a keďže „*niečo je inak*“ môže znamenať aj že synonymá vlastne žiadne synonymá nie sú, navíšme k tomu úžasu ešte čosi, čo by za normálnych okolností odkazovalo k tomu istému, ale keďže sme na platforme SF, kde platí, že niečo je inak a teda synonymá synonymami nie sú, vôbec to k tomu istému neodkazuje.

Nadšenie, fascinácia, čudovanie, žasnutie – toto všetko ako kvalita presahujúca existenciu k bytiu.

Duša si lúska prstami, nie, duša nie, duch. Spojenie emocionálneho a racionálneho, pociťovanie premýšľania ako rozkoše, radosti, potešenia, tá kvalita, ktorá fundamentálne korešponduje s potrebou nie poznať, ale poznávať. Procesuálnosť.

Ach bože, ako veľmi, veľmi, veľmi blízko má SF k filozofii. Ľudia bez fantázie nemôžu robiť ani jedno, ani druhé, ani SF, ani filozofiu. SF nakoniec môže byť aj dosť dobrým vysvetlením toho, prečo sú PhD. Philosophie Doctor aj ľudia, ktorí o filozofiu ani nezavadia a nie je to lacný žart, skôr to odkazuje tam, kde je ešte stále filozofia tým vrcholným prejavom rácia.

V poviedkach Teda Chianga toto všetko je a to z neho robí jedného z najlepších žijúcich spisovateľov SF, žánru, podsystému, vidu sveta, v ktorom krása a poznávanie sú synonymá. Ide o nedokonavý vid, ale to už by teraz malo byť akosi samozrejmé.

Juraj Malíček

Juraj Malíček (Príbehy vášho života, Premedia 2017, doslov)

Odposlechnuto – Hamlet a vôbec, stručne

Bodal Hamlet do stěny, bodal do přístěnku,
měl nůž pěkný kostěný a stříbrnou střenku.
Bodal Hamlet do stěny, bodal, bodal, bodal,
měl nůž pěkný kostěný, nemám co bych dodal.

Freude, Freude, Freude,
vždycky na tě dojde.

Pozdní vděk

S pokorou a tichým vděkem
vítám svoji sešlost věkem. **Jan Vodňanský (1941–2021)**

Stardew Valley a trochu jiný druh ekologismu

Skutečně nebezpečné videohry nejsou ty plné násilí, kde můžete rozčtvrtit lidi nebo jim střelit brokovnicí do obličeje. Za nebezpečné je třeba považovat i zcela mírumilovné videohry, kde můžete strávit stovky hodin, aniž byste si to vůbec uvědomili. Takové hry vás totiž nestresují; spíše naopak, najdete v nich uvolnění, protože vám umožní být kreativní. A tak je chcete hrát čím dál víc – to je hlavní tajemství Minecraftu. V době veleúspěšných her, které vás často zklamou, shledávám na hrách se zjednodušenou grafikou a snadnou hratelností něco nekonečně přitažlivého a návykového.

Hra Stardew Valley se Minecraftu v mnoha ohledech podobá. V podstatě ji ve svém sklepe stvořil jediný člověk – Eric Barone. Napsal postavy, celou hru nakreslil – pixel po pixelu, a dokonce i složil vynikající zvukový doprovod. V zásadě jde o kreativní hru, farmářský simulátor bez násilí, kde můžete naplno realizovat svou touhu po farmaření. Můžete pěstovat brusinky, květák a kukuřici. Můžete těžit stříbro, zlato nebo diamanty. Můžete rybařit a chovat dobytek; můžete se oženit a mít děti. Stardew Valley představuje asi nejjednodušší způsob, jak můžete naplnit svou touhu po životě na venkově; a učinit to prostřednictvím obrazovky svých počítačů.

Příběh Stardew Valley je jednoduchý. Umírající dědeček vám předá obálku a poprosí vás, abyste ji neotevírali. „Přijde den,“ řekne, „kdy budete mít pocit, že tě břímě moderního života ničí a že tvůj duch zvolna mizí v prázdnotě. Když se to stane, budeš, můj milý chlapče, připravený na tento dar.“ V ději se posuneme o pár let dopředu. Sedíte v kanceláři, osamocené kolečko v mašinérii moderní doby, a pracujete pro společnost Joja, která v tomto herním světě představuje verzi amerického Amazonu. Najednou už máte všeho dost, otevřete zásuvku svého stolu a rozleptáte dědečkovu obálku. Uvnitř najdete dopis. Dědeček vám píše, že kdysi dávno prošel podobnou krizí i on sám. „Totéž se stalo i mně, kdysi dávno. Zapomněl jsem, na čem v životě skutečně záleží... Ztratil jsem spojení s ostatními lidmi a přírodou. Takže jsem všechno opustil a odstěhoval jsem se na místo, kam skutečně patřím.“ A pak vám předá svou farmu v malé vesnici Pelican Town v údolí Stardew Valley a hra začíná.

Hned na úvod zjistíte, že farma vašeho dědečka je ve velmi špatném stavu. Je zarostlá plevelem, po polích se válí kameny a skleník je zničený. Pokud však budete tvrdě pracovat, můžete dát farmu znovu do pořádku. Ve hře Stardew Valley všechno vyžaduje svůj čas; není to hra, kterou byste mohli uspěchat. Existují zde čtyři roční období, během nichž lze pěst-

tovat různé plodiny, krmit zvířata či chytat ryby. Každé období trvá 28 dní. Začínáte na jaře. Léto je plné slunce a tepla. Podzim se utápí v hnědých, oranžových a žlutavých odstínech, ze stromů opadávají listy a dny se zkracují. V zimě sněží a nic neroste: je to ale skvělý čas začít těžit, budovat a opravovat vaši farmu a připravovat se na jaro. Nakonec vrátíte farmě její bývalou krásu. Budete chovat drůbež a krávu, budete používat zavlažovací systémy, abyste nemuseli všechno zalévat ručně, a budete mít dokonce i ovocný sad... A to je velká změna oproti 20 semenům pastináku, které jste dostali od starosty vesnice na začátku hry.

Nejllepší věcí na hře Stardew Valley je samotné hraní. Jde o návykovou záležitost, která přináší uspokojení, protože sami doslova vidíte, jak vám věci (farma, rostliny apod.) rostou před očima. Čím více hraje, tím lepší je vaše postava. Atmosféra, kterou hra vytváří, je však stejně důležitá jako samotné hraní. V podstatě se tímto způsobem dokážete maximálně přiblížit idylickému vesnickému životu, aniž byste museli opustit pohodlí svého pokoje. Skvělý je i soundtrack, protože měnící se roční období se odráží v různých melodiích. Ale nejdůležitější jsou postavy hry. Vaším prvním úkolem je představit se všem ve vesnici, od domýšlivého starosty Lewise až po rozmazlenou Haley a tichého samotáře Linuse, který žije ve stanu v horách a jehož většina obyvatel městečka pokládá za vydědence. Postavy jsou napsány velmi úsporně, ale jakmile se s nimi seznámíte, jejich osobnosti se rychle projeví. V tomto ohledu jde o brilantně popsaný společenský rozměr života na vesnici.

Hra Stardew Valley se stala nesmírně populární a celkem se prodalo přes 10 milionů kopií. V případě hry, kterou bez jakéhokoliv marketingu vytvořil jeden člověk, jde o obrovský úspěch. Jsem přesvědčený, že alespoň část úspěchu hry lze připsat současné touze lidí navrátit se k jednoduchosti venkovského života (jakkoli si tuto vizi pravděpodobně idealizujeme). Videohry často umožňují hráčům, aby si prožili své fantazie. Můžete vstoupit do světa svých oblíbených filmů, stát se akčním hrdinou nebo fotbalistou. Stardew Valley naplňuje naši tou-

hu po fantazii, která je trochu více ukotvena ve skutečném světě, a proto je hra tak úspěšná.

Paul Kingsnorth je britský ekolog a aktivista, který je někdy označován jako „největší žijící anglický spisovatel“. Napsal trilogii, v níž sledujeme život jedné britské rodiny od středověku až do daleké budoucnosti. Autor v podstatě prožil Stardew Valley v reálném životě. Během studií na univerzitě v Oxfordu se Kingsnorth velmi výrazně zapojil do protestního ekologického hnutí, ale ztratil všechny iluze a v současnosti je zastáncem jiného druhu ekologismu. Jeho pojetí je velmi vzdálené konceptu ekologických hnutí, která jsou nyní v módě. Jeho environmentalismus nepropagují švédští teenageři; je mnohem více založený na realitě a svázaný se zemí. Kingsnorth věří, že s globálním oteplováním už nemůžeme nic udělat. Konání mezinárodních konferencí o podnebí, na kterých se setkávají vůdci z celého světa, je bezpředmětné. S tím prostě již nic nesvedeme.

Místo toho Kingsnorth tvrdí, že je třeba změnit perspektivu a přesunout naši pozornost z globálního na lokální rozměr. Je přesvědčený, že jazyk globalizace, otevřených hranic a kapitalismu převážil nad vším a infiltroval dokonce i ekologická hnutí. Mnoho ekologů podle něj začalo používat módní slova jako udržitelnost nebo inovace a nabylí naivní nadějí, která se upíná k objevení nových technologií nebo podepsání jediné vše řešící smlouvy. K tomuto směru patří i snaha neustále něco zakazovat. Tito ekologové nikdy nemluví o lokálních problémech, které bezprostředně ovlivňují životy lidí; místo toho prosazují falešný zelený životní styl – veganství – zatímco si třikrát ročně dopřávají leteckou dovolenou; jsou posedlí podrobnostmi týkajícími se klimatologie, a přitom neznají rostliny a živočichy, kteří obývají jejich zahrady. Kingsnorth je přesvědčený, že zelené hnutí zažívá intelektuální úpadek a je v podstatě zbytečné, protože čelíme nevyhnutelnému. Sám uvádí, že „v případě globálního oteplování jde o mnohem závažnější jev než cokoli, čemu kdy muselo lidstvo během své existence čelit. A způsobili jsme to my; a my sami ho teď budeme muset přežít, pokud to dokážeme.“

A jak se s tím Kingsnorth vypořádává? Rozhodl se krok za krokem „vycouvat“ z moderního způsobu života a žít tak, jak to považuje za nejlepší. Vrátil se k tradicím; odstěhoval se z městského prostředí Anglie a koupil pozemek na irském venkově. Odmítl si pořídit chytrý telefon, splachovací záchod nahradil kompostovacím a své děti učil doma. Zároveň však udělal pár kompromisů: má auto a notebook. Některých moderních vymožeností je prostě příliš těžké se vzdát. Ekologizmus v Kingsnorthově pojetí je skutečný a jeho kořeny jsou zapuštěné v naší realitě; je prost fantazie, o které toho často tolik slyšíme. Tento přístup od nás vyžaduje, abychom určité aspekty našich životů obětovali a poučili se o světě kolem nás.

Paradoxně došlo k tomu, že jak se popularita zeleného myšlení rozšiřovala, stále více se vzdalovalo od konkrétních akcí. Již několik let se pořádají takzvané „klimatické stávky“ školáků na celém světě; celkem se zapojilo asi 6 milionů lidí. V podstatě se jedná o symbolické vyjádření situace, v níž se zelené hnutí v současnosti nachází. Slogany požadují systema-

tické změny, ale příklady změn na individuální úrovni nejsou dostatečné. Dnes se individuální kroky v oblasti ochrany klimatu omezují na příležitostné třídění odpadu, módní veganství a pravidelné příspěvky na Facebooku, které volají po zániku kapitalismu, a pokud k tomu nemůže dojít, tak „alespoň, prosím, zakažte používání plastových brček!“ Kingsnorth se vydal opačným směrem a přijal konzervativní politiku soustředující se na domov, místo na národ. Podporoval myšlenku brexitu, stal se ortodoxním křesťanem a zbavil se záchodu. Rozhodl se pro obdivuhodnou věc.

V mnoha ohledech Kingsnorth prožívá fantazii, kterou prodává hra Stardew Valley. Svět Stardew Valley je zasazen do jakési technologické reality. Určité vsudyprítomné rysy našeho moderního života, jako auta a televize, se ve hře objevují, ale tím to končí. V podstatě by se hra mohla odehrávat kdykoli mezi padesátými lety 20. století a rokem 2000. Nejsou tam chytré telefony, existence internetu je jen naznačena, ale především se na farmě nachází velmi málo technických vymožeností. Hra je zcela prostá mnoha vynálezů, např. v ní zcela chybí stroje jako traktory a kombajny, které dominují současnému zemědělství a které jsou mnohdy velké jako menší domy. Téměř vše se děje „ručně“, což jen umocňuje uvolňující rytmus celé hry. Plodiny na vaší farmě můžete sklízet třeba celý den. Vstáváte brzy a chodíte spát pozdě. Je to těžká a skutečná práce – i když samozřejmě zcela v imaginárním světě.

Jedním z prvních nástrojů, které ve hře Stardew Valley můžete používat, je kosa. Vzhledem k tomu, že o vaši farmu nikdo desítky let nepečoval, je celá zarostlá plevelem a trávou, kterých se musíte zbavit. Na rozdíl od ostatních nástrojů ve hře kosa funguje jednoduše. Ve Stardew Valley musíte sekeru, krumpáč, konev a motyku namířit na konkrétní místo. Pokud byste zamířili špatně, pak sekerou prostě jen máchnete ve vzduchu, namísto abyste ji zařali do dubu. Na druhou stranu, kosa funguje všude – má široký záběr a dokáže pokosit i několik polí s trávou nebo plevely najednou. Je to pravděpodobně můj nejoblíbenější nástroj. Nejde však o nejužitečnější nástroj; na farmě je jen omezené množství trávy, ale vydává příjemný zvuk a ve srovnání s ostatními nástroji působí velmi jednoduše. Pokud bych chtěl použít filozofický přírůbek, pak jde o dobrý nástroj sám o sobě (dobrou entitu), spíše než aby sloužil ke splnění dobrých cílů.

Ve své esejí „Dark Ecology“ (Temná ekologie) Kingsnorth popisuje kosu jako tajemný, téměř magický nástroj. Její používání je sice složité, ale také pozoruhodně efektivní a výkonné; lidstvo používá kosa nebo jim podobné předměty již téměř 10 000 let. Kingsnorth již několik let učí lidi po celé Anglii, jak používat kosu. Přesto uvádí, že nejběžnější reakcí, jakou zažívá, když ho někdo vidí kosit, je zmatek nebo překvapení. Lidé se ho ptají: „Proboha, proč něco takového vůbec používáte?“ Jsou totiž přesvědčení, že určitě byly vynalezeny lepší alternativy. V své esejí Kingsnorth porovnává kosu s její mechanickou alternativou: křovinořezem či strunovou sekačkou. Obě vymoženosti, píše, „jsou těžkopádnější, nebezpečnější, nejsou rychlejší a jejich ovládání není tak příjemné jako používání nástroje, který nahradily.“ Mnohem přirozenější otázkou, kterou

bychom si měli položit, by bylo, proč ho lidé i nadále používají. Kingsnorth však o takové otázce míní, že postrádá smysl. Jak píše, „křovinořezy nenahradily kosa, protože jsou lepší; používají se proto, že jejich používání je podmíněno naším přístupem k technologiím.“ Kingsnorth dále přesvědčivě argumentuje: „Ve skutečnosti nejde o výkon, ani o účinnost. Ústředním bodem je náboženství: náboženství založené na složitosti. Mýtus o pokroku se projevil v podobě nástroje. Plasty jsou lepší než dřevo. Pohyblivé části jsou lepší než pevné. Hlučné nástroje předčí ty tiché. Komplikované výrobky jsou lepší než jednoduché. Nové předměty jsou lepší než staré. A všichni tomu věříme, ať se nám to líbí nebo ne. Byli jsme tak vychováni.“ Kingsnorth i Stardew Valley tento postulat nekonečné moderny odmítají. Pokud bychom si mysleli, že naši předkové nám jsou morálně podřízeni a že vše, co dělali, bylo špatné, chovali bychom se extrémně arogantně. Ve skutečnosti to jsme velmi pravděpodobně my, kdo chybujeme, protože jsme ve vleku náboženství nekonečného pokroku.

Dosud jsem nezmínil ještě jednu poměrně jasně ironickou poznámku. Mluvím o videohře, o důležitosti návratu k přirozenému běhu života. O videohře! Proč ale jednoduše nechodím víc ven? Na první pohled se zdá, že to je dobrá námitka. Vzápětí je ale možné ji velmi snadno vysvětlit. Tento dotaz totiž nemíří na lidi, kteří spolupracují na dokumentech o přírodě nebo filmech o zvířatech, a nemíří vlastně ani na mě. Stardew Valley, a zde si dovoluji použít hyperbolu, je umělecké dílo o přírodě, které já v podstatě kritizuji. Ta hra mě přiměla přemýšlet o jejím námětu a v tomto ohledu dosáhla svého cíle. Navíc, Stardew Valley vlastně může povzbudit lidi, aby chodili více do pří-

rody nebo aby si pěstovali vlastní zeleninu. Ve skutečnosti k takovému vývoji již dochází. Internetová fóra zaměřená na Stardew Valley, ale i další webové stránky, se hemží články, které popisují, jak si městští lidé zakládají své vlastní zahrady. Takže skutečně nejde o ironii, když říkáme, že i videohra v sobě může nést ekologické poselství.

Celkově vzato nás Stardew Valley vybízí, abychom prostřednictvím hry a příběhu přemýšleli o životním prostředí. Obsahuje i anti-korporatistické poselství a zdůrazňuje důležitost tvrdé práce a komunity. V podstatě nám tlumočí zprávy, kterých je v této době jen pomálu. Měli bychom podporovat ekologismus v podobě, v jaké ho chápe Stardew Valley. Myslitelé a spisovatelé zabývající se životním prostředím, jako je Paul Kingsnorth, nám předkládají jiný pohled na současnou krizi, který je rovnovážný a realistický a stojí v ostrém protikladu k doslova dětským výkřikům, které se tak často ozývají z médií. Informace, které nám zprostředkovávají pravíci nebo minimálně středovní myslitelé jako Kingsnorth, britský konzervativní filozof Roger Scruton nebo radikální finský rybář a spisovatel Pentti Linkola, nám na životní prostředí vykreslují nový pohled; pohled, nad nímž bychom se měli alespoň pozastavit. Konzervativci by měli být připraveni o tématu ekologismu hluboce přemýšlet, a ne ho jednoduše odmítat nebo popírat celý koncept globálního oteplování. Měli by být schopni o těchto tématech uvažovat, ať již tato debata vzešla z nejméně pravděpodobných míst.

Nemáte chuť se vydat na procházku do přírody, vzít kosu, nebo zasít ředkvičky?

Petr Svoreň, jr.

Odposlechnuto

Moje rodina mě finančně doslova odřízla. **Harry, 36 let**

Propouští šéf zaměstnance: „Pane Nováku, budete mi chybět. Byl jste jako můj syn. Líný, drzý, nevděčný a neustále otrávený.“ **Zidane**

Proč vedl Mojžíš Židy z Egypta do Zaslíbené země čtyřicet let? Inu, původně to bylo plánováno na čtyřicet dnů, ale když lidé nedodržovali opatření... **Kateřina Klimešová**

Fiat iustitia, et pereat mundus. Přeloženo do češtiny: Klidně všichni chcípnete, jen když budou dodrženy předpisy, co jsme si vymysleli. **Václav Vlk st.**

Proč lidé z Minas Tirith posměšně tvrdí, že Edoras je Brno Středozemě?

Protože místní mluví rohantecem. **SATAI**

Ti, kteří věří, že jim Pfizer změní DNA, by měli vakcinaci uvítat jako vhodnou příležitost. **SATAI**

Potkají se dvě ježibaby:
- Holka, ty jsi nějak přibrala.
- To víš, po dětech...

NYX

Žena mi říkala, že dneska nemá chuť.
Tak jsem ji nahlásil hygieně!

Peyotl

Měl bych návrh na pozdrav pro bratry Slováky: **Dokovidenia.** I zkrácená verze „Dokovi“ funguje. **Ricarderon**

Zatím nejlepší shrnutí ke Sputniku přišlo od naší babičky: „Já nejsem zaujatá, ale taky dost pamatuju.“ **Ján Simkanič**

Koukám na devátý díl Vikingů, zrovna tam mají ve vesnici epidemii a vůbec to nezvládají. Nakonec pomohlo, že obětovali starého kozla, co furt něco nesrozumitelně meklal. **Mr. Zout**

V autoservisu – Já: „Moje auto vydává strašné zvuky...“
Mechanik: „A zkusel jste vyndat CD s Michalem Davidem?“ **Nyx**

USA jsou jediná země, jejíž občané dokáží vysadit člověka na Měsíc a současně jíst tablety do automatické pračky.

Obávám se, že se od nich lišíme jen tím, že nedokážeme vysadit člověka na Měsíc. **Twitter**

Šéf Pirátů prohlásil, že stát by se měl v logistické oblasti inspirovat u Alzy. Zřejmě si už na Alze dlouho nic neobjednával.

Martin Čaban

Výpravy do ztracených světů

Každý z nás si už od dětství ukládá do své mysli fantastičtější představy, ať již slyšené, vysněné anebo získané četbou či zhlédnutím filmu. Tato individuální banka, disponující osobitou imaginací, může být později pro jejího majitele hnacím motorem a zdrojem energie, a záleží jen na něm, jak ji využije. Cestovatelé začnou své světy nebo jim podobné hledat v realu a navštěvovat je, spisovatelé (výtvarníci) zase vkládat fantazie a sny do románů (obrazů, kreseb, komiksů), které okoření dobrodružstvím, tajemstvím a napětím. Jedni musí fyzicky měnit místo pobytu, druhým vystačí čtyři stěny pokoje. Ve výsledku prožívají obě skupiny euforické pocity z objevů či tvoření a vzájemně se mohou inspirovat.

Vypravme se i my do zvláštních a podivuhodných světů, které si jejich autoři vysnili anebo vznikly jen poopravením těch skutečných, třeba zaniklých, případně vlastních fantazií domodelovaných. Jsou to ztracené světy, a je jedno, jestli to jsou města, říše, přírodní lokality nebo civilizace, které se na rozdíl od skutečnosti podařilo fiktivně nalézt. Nejen hrdinům vyprávění, ale i nám, jejich čtenářům, připravili spisovatelé a výtvarníci okamžiky beznaděje i naděje, zoufalství i štěstí, zklamání i údivu. O to intenzivněji můžeme nyní prožívat s nimi jejich dobrodružství v kreslených seriálech, obsažených v této knize.

Ztracený svět, skutečnost nebo fikce?

Novodobým otcem ztracených světů se stal skotský spisovatel sir Arthur Conan Doyle (1859–1930) se svým románem *Lost World* (1912). Dnes je považován za jakéhosi průkopníka této odnože fantastické literatury. Samozřejmě i před ním existovaly v lidských dějinách mýty a legendy o tajemných městech, říších a ztracených civilizacích (Aghartha, Eldorado, Hyperborea, Shambhala, Šangri-La, říše kněze-krále Jana) nebo kontinentech (Atlantida, Lemurie, Mu), které se tradovaly na různých místech světa. Teprve však s překotným rozvojem techniky v druhé polovině 19. století a začátkem 20. století, a s ním spojenou migrací a cestováním, pronikaly tyto lokální historie a báje i do jiných zemí a kontinentů a pomáhaly k vzednutí cestovatelské vlny.

Ztracený svět A. C. Doylea nevznikl jen v jeho fantazii, ale byl jím dotvořen na základě skutečných zpráv a informací o jihoamerické náhorní plošině Guayanská vysočina, se kterými přišli britští kartografové, misionáři a cestovatelé. Toto pohoří se rozkládá na rozloze přes jeden milión km² na území tří států **Venezuely, Brazílie a Guyany**. Tvoří je

stovky stolových hor, takzvaných meset, indiánsky tepui (hromová hora), které díky své výšce několik stovek metrů (některé až přes jeden kilometr) vyčnívají nad okolní prales a strmými až kolmými stěnami jsou okolnímu životu v pralesě vesměs nedostupné. Tak se na nich mohla vyvinout a dochovat specifická endemická flóra a fauna. Nachází se zde i nejvyšší vodopád světa Salto Ángel, padající z výšky 979 metrů.

Báje a pověsti místních Indiánů, plné tajemství, nebezpečí a možného zla, vykytujících se na mesetách, zneprůhlednily ještě více závoj záhad okolo nich a současně podněcovaly fantazii bílých cestovatelů, kteří byli ochotni riskovat své životy a následně podané zprávy pak posloužily Doylovi jako informační zdroj a odrazový můstek k sepsání světoznámého románu *Ztracený svět*.

Mezi objevitelské průkopníky patřili zcela jistě botanik a antropolog Everard Im Thurn a koloniální úředník Harry Perkins, kteří v roce 1884 uskutečnili vědeckou expedici na Guayanskou vysočinu. Jako první vystoupili na Roraima Tepui (2810 m) a po návratu do Anglie uspořádali několik zajímavých přednášek, které zřejmě navštívili i A. C. Doyle.

Dalším inspiračním zdrojem byl koloniální důstojník, cestovatel a také geograf (pod)plukovník Percy Harrison Fawcett (1867–1925), který pracoval nejen pro Královskou geografickou společnost, ale i pro britskou tajnou službu. Účastnil se několika expedic do Jižní Ameriky (první r. 1906) a při poslední z nich, na níž se vypravil se svým synem Jackem a dlouholetým přítelem Raleighem Rimmellem s cílem nalézt „ztracené město Z“ v brazilské džungli, se všichni tři ztratili v oblasti Ma-

"ASIAN THE INDOUSIVE ONE, FLUNGING DISCREETLY, WAS ELEVATED HIGH INTO THE AIR."
(The page 418)

THE STRAND MAGAZINE
Vol. 142 MAY, 1912 No. 127

THE LOST WORLD.

Being an account of the recent amazing adventures of Professor George E. Challenger, Lord John Roxton, Professor Summerlee, and Mr. E. D. Malone of the "Daily Gazette."

BY

ARTHUR CONAN DOYLE.

Illustrated by Harry Rountree.

WHICH OF THE FIVE INSTANCES

Professor Malone was the first to be introduced to the Lost World. He had a little difference at first. "It has a more it is. What did you do?" "It is, he became more reasonable and was laid a chair. But I got nothing out of it—nothing for publication."

CHAPTER V.

SECTION 7.

"I had a little difference at first."

"It has a more it is. What did you do?"

"It is, he became more reasonable and was laid a chair. But I got nothing out of it—nothing for publication."

"I had a little difference at first."

"It has a more it is. What did you do?"

"It is, he became more reasonable and was laid a chair. But I got nothing out of it—nothing for publication."

"I had a little difference at first."

"It has a more it is. What did you do?"

"It is, he became more reasonable and was laid a chair. But I got nothing out of it—nothing for publication."

"I had a little difference at first."

"It has a more it is. What did you do?"

"It is, he became more reasonable and was laid a chair. But I got nothing out of it—nothing for publication."

to Grosso. Poslední zprávu byl jeho dopis adresovaný manželce z 29. května 1925. Dodnes není jejich osud uspokojivě vysvětlen, ačkoliv se o objasnění pokusilo v následných letech vícero výprav. Obecně se ale předpokládá, že byli zabiti domorodými Indiány. Fawcett předtím prohlásil: „Když jsem v Londýně mluvil o nepřekonatelných svazích této hory (Huanchaca) a ukázal její fotografie, Conan Doyle mě požádal o další informace, které jsem mu rád poskytl. Plodem toho byl jeho Ztracený svět z roku 1912...“¹ I Fawcett měl v Londýně několik přednášek o svých cestách v Jižní Americe.

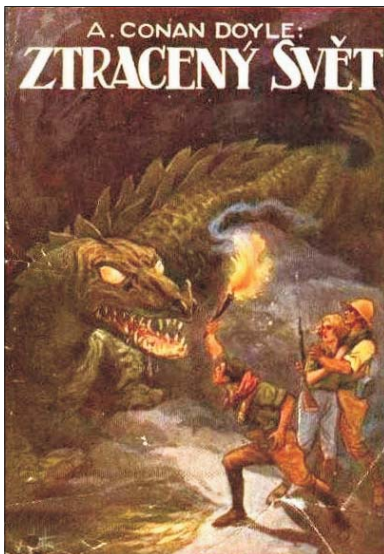
Skotského lékaře a tehdy už proslaveného spisovatele a otce Sherlocka Holmesa podnítily výpravy jeho krajanů natolik, že pod dojmem jejich barvitě vyličených zážitků z jihoamerické džungle vytvořil svůj svět stolové hory, obývané pravěkými zvířaty. Směsice faktů, přikrořená indiánskými bajkami, objevy překotně se rozvíjející paleontologie, ale zejména jeho nezměrnou fantazií a schopností fabulace, dokázala v jeho mysli vytvořit román, který už od začátku poutal čtenářský zájem a slavil úspěch.

Románový a filmový Ztracený svět

A. C. Doyle čtveřici hrdinů vrhl vstříc tajuplnému světu, nalézajícímu se kdesi v neznámých oblastech Jižní Ameriky. Tedy co nejdál od staré dobré Anglie. Překážky, které musela tato čtveřice překonat, pak barvitě popsal ve zmiňovaném románu **Ztracený svět**. Ten poprvé vyšel na pokračování v časopise **Strand Magazine** v roce 1912. Všichni aktéři tohoto nebezpečného spektaklu – novinář Ned Malone, profesor Challenger, profesor Sumerlee a lord Roxton – se následně stali rovnocennými hrdiny s dalšími postavami tehdejších senzačně laděných románů, avšak na rozdíl od zástupů dnes již neznámých „imaginárních“ cestovatelů se jejich sláva a lesk neztratily, ale naopak zvýraznily. Může za to Doylovo literární mistrovství a rovněž nápad objevit a skloubit pro románové hrdiny, tedy i čtenáře, paleontologické a cestovatelské záhady. A to vše ve skutečném a záhadném kraji náhorních plošin jihoamerické Guyanské vysočiny, kterému dal spisovatel společný název *Ztracený svět*.

Román se stal jedním ze základních kánonů dobrodružné literatury, byl nesčetněkrát přeložen a vydán po celém světě, bylo natočeno mnoho filmových adaptací, vznikly rozhlasové dramata, televizní seriály, počítačové hry i divadelní představení. Například u nás v současné době Ztracený svět hraje českokrumlovské Otáčivé hlediště.

Obdobnými aspekty přeživšího pravěkého světa se zabývá rovněž nespočet dalších literárních děl. U nás patří mezi nej-

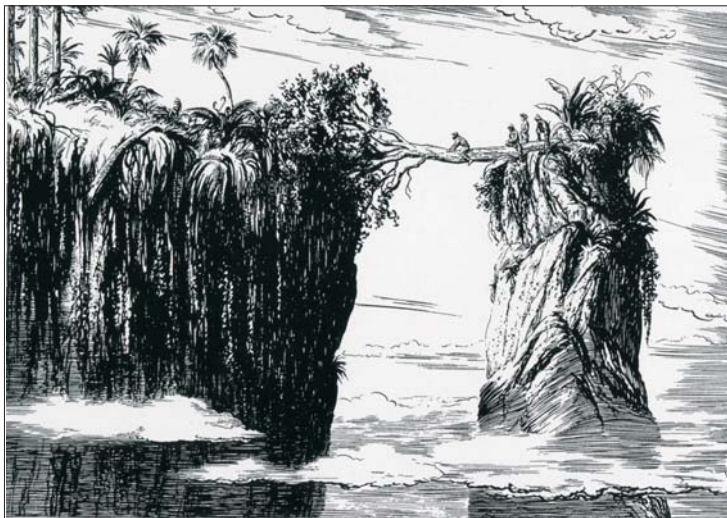
známější román *Plutonie* (1924) ruského geologa a geografa V. A. Obručeva, a to zejména vydání s poutavými ilustracemi Zdeňka Buriana (1956). Motiv duté země s vymřelou flórou a faunou vychází z Vernova románu *Cesta do středu Země*. Svého času bylo populární i dílo Karla Hlouchy *Zakletá země* (1910, il. František Horník), jejíž hrdinové podnikli výpravu do Arktidy a v izolované přírodní oáze zažívají střet s paleolitickými lovci, mamuty, jeskynními medvědy a další pravěkou zvířenou.

Ztracený svět se v tuzemsku objevil v mnoha vydáních a je pochopitelné, že mimo vlastní příběh přitahovalo (nebo také odrazovalo) každé knižní vydání čtenáře svými ilustracemi, případně jejich neexistencí. Doylov román inspiroval výtvarníky, kteří hodlali po svém ztvárnit jeho vypjaté

scény. Jelikož mnozí z nich patřili k těm nejlepším domácím ilustrátorům dobrodružství, připomeňme si v malé rekapitulaci aspoň ty nejvýraznější. Rudolf Adámek doplnil perokresbami první české vydání pocházející z roku 1919 (Šolc a Šimáček), kdežto druhé vydání (J. Hokr 1925) s obálkou Václava Čutty obsahuje dvanáct fotografií z filmu, vzniklého téhož roku. Zvláštní osud má pět ilustrací Zdeňka Buriana, jež vyhotovil v rozptýlu patnácti let pravděpodobně pro neznámého nakladatele nebo také pro soukromou osobu, které ale nikdy nevyšly v kompletu s románem. První olej unikajícího mláděte pterodaktyla z londýnského vědeckého klubu nese dataci 1945 a je to scéna ze závěru románu, kdy zvíře uniká otevřeným větracím oknem; druhý olej jako by sledoval jeho cestu přes moře zpět do Ztraceného světa. Další tři malby nemají uveden rok vzniku, ale dvě z nich byly použity v cizojazyčných vydání knihy Josefa Augusty o pravěkém ptactvu (*Artia* 1961)², a konečně lovecký výjev s lordem Roxtonem byl použit v roce 2001 na obálku vydání u Toužimského a Moravce, kde vnitřní dvoustrany formou perokreseb vyhotovil Milan Fibiger. U Buriana je ještě zajímavé, že na čtyřech ilustracích z pěti je pterodaktyl, z čehož dvě dějově kopírují scény ze začátku románu a druhé dvě pak až z jeho závěru. Rozkládací koláže Pavla Broma na okrovém papíru dodaly dobový ráz vydání románu u Albatrosu (1971). Rovněž kolážový doprovod románu (*Mladé letá* 1965) zvolil slovenský malíř František Hübel a zapracoval do nich i Burianovy perokresby s pravěkou tématikou. Odlehčený karikaturní styl kresby si naproti tomu zvolil Petr Urban v sešitovém vydání edice Karavana (1992). Poslední ilustrované vydání se objevilo v roce stého výročí prvního vydání (*XY* 2012) a přineslo barevnou obálku, perokresby i kvaše Petra Modlitby. Jako raritní se jeví graficky pojaté kresby od slovenského malíře a grafika Petera Klúčika, kterými ilustroval slovenské vydání (*Mladé letá* 1984), obsahující humorné prvky a odkazy.

1 Fawcettovy zápisky, z nichž je citováno, vyšly knižně v roce 1953 zásluhou jeho druhého syna Briana. Problém ale spočívá v tom, že hora Huanchaca je součástí Brazilské vysočiny, ležící 2000 km od Guyanské.

2 Anglická mutace: *Prehistoric Reptiles and Birds*; německá mutace: *Flugsaurier und Urvögel*; ruská mutace: *Letajúščije jaštěry i drevnije pticy*.

Ztracený svět byl poprvé zfilmován roku 1925 v USA a pak opět tamtéž v roce 1960. I v dalších zpracováních hrály Spojené státy prim, buď samostatně, nebo v koprodukcí. Jejich hegemonii narušil až britský snímek (2001). Některá filmová zpracování se odchýlila od původního románu natolik, že přenesla děj do Afriky nebo dokonce až do Mongolska. Naproti tomu televizní seriál nesoucí název Ztracený svět (Austrálie, Nový Zéland, Kanada 1999) převzal z Doylea základní myšlenku, ale dějově, hlavními protagonisty i mnohými moderními prvky v 66 dílech zcela potlačil kouzlo předlohy a vznikl tak jen sled akčních scén, které mohli scénáristé rozehrát na jakémkoli jiném syžetu odloučené přírodní lokality. Uznání naopak zaslouží digitálně animované a trikové záběry. Název Ztracený svět se chopili i producenti filmové série Jurský park a pojmenovali tak jeden z dílů, ale ten nemá s Doylem nic společného. Pravděpodobně to byl od nich marketingový tah. Jen na okraj; z tohoto úmyslu nemůžeme v žádném případě podezírat Josefa Augustu, který vydal stejnojmennou sbírku povídek z pravěku s kresbami Zdeňka Buriana už v roce 1948.

František Běhounek to odstartoval

První dobrodružný kreslený seriál s vědeckofantastickým námětem se u nás objevil až po druhé světové válce v legendárním časopise pro chlapce a děvčata *Vpřed*. S příchodem známého spisovatele a skauta Jaroslava Foglara do redakce

časopisu (1946) dostaly zelenou právě kreslené seriály, včetně jeho Rychlých šípů. Proto se ihned v druhém ročníku (1946–47, č. 1–38) objevil uvnitř týdeníku další barevný kreslený seriál, tentokrát vědeckofantastický s názvem *Výprava Toma Bartona*¹. Scénář napsal pod pseudonymem dr. Tomek fyzik, cestovatel a spisovatel dr. František Běhounek (1898–1973), kresby obstaral akademický malíř Václav Junek (1913–1976), jenž spolupracoval s Foglarem už před válkou v Mladém hlasateli na několika příbězích Rychlých šípů. Proč se Běhounek nepodepsal pod seriálem vlastním jménem, zůstává otázkou, když od prvního ročníku *Vpředu* dodával celkem pravidelně redakci povídky s námořní a polární tematikou, které převážně ilustroval právě Václav Junek. Spojení Běhounek/Junek mělo svůj začátek ještě v protektorátním *Mladém hlasateli*, kde malíř ilustroval Běhounkův na pokračování vkládaný román *Tajemství polárního moře* (1941). Po zastavení MH zůstal román nedokončený, ale o rok později jej vydal nakladatel Jaroslav Tožička s novými Junkovými ilustracemi. Byla to první kniha, kterou Václav Junek ilustroval a současně se tím pasoval na oblíbeného a vyhledávaného výtvarníka Běhounkových dobrodružných děl. Posledním románem s jeho kresbami byl *Projekt Scavenger*, vydaný Albatrosem rok před Junkovou smrtí.

Poválečná euforie z pokroku vědy a techniky, společně s vlasteneckou vírou, že za každým význačným objevem a vynálezem lze najít našince,

se určitým dílem podepsala na obsahu seriálu. Nic to ovšem neubírá na jeho dobrodružném charakteru a čtivosti. Američan českého původu Tom Barton vyrobil ze rtuti atomickou výbušninu a navrhl její mírové využití formou trysového pohonu stratosférického letadla, kterým chtěl obletět zeměkouli. Vzducholoď s názvem *Tornado* je postavena a Tom s posádkou, kterou tvoří šest amerických námořníků a tři Čechoameričané, se vydávají na cestu kolem světa. Následuje řetěz příhod, počínaje sabotáží a přeměnou Tornáda na podmořský člun, a konče ztroskotáním na neznámém ostrově, obývaném pravěkým tvorstvem. Pterodaktylové, šavlozubý tygr, mastodonti, bron-

1 Reprint komiksu přinesl knižní výběr povídek a seriálů *Zlaté údolí* (Blok Brno 1991).

tosaurus, tylosaurus a další spolu s velkým stepním požárem, ničivou povodní i zemětřesením vytvoří nespočet více i méně nebezpečných situací, kterým musí kreslení hrdinové čelit. Seriál vycházel po celý druhý ročník a v posledním čísle vyšla 37. část o shledání dvou rozdělených skupin. Ve spodní části stránky bylo slibné oznámení, že se jedná o konec prvního dílu. Podaří se jim ostrov opustit? Potrestají sabotéra? Dokončí cestu kolem světa? Bohužel, odpovědi na tyto a další otázky se čtenáři Vpředu nedočkali, byť druhá část měla údajně vycházet ve čtvrtém ročníku. Snad František Běhounek neměl čas a chuť seriál dokončit, snad V. Junek byl jinak malířsky zaneprázdněn, snad vše bylo odrazem oné pohnuté doby...

V roce 1949 vyšel dr. Běhounkovi román pro mládež *Swansonova výprava*¹ s motivem ztraceného světa v africkém Kongu, v neznámém sopečném údolí, hýřícím hustým pralesem. Celkem logicky se nabízí další vysvětlující myšlenka, že Františka Běhounka zřejmě napadl obsah této knihy právě nad rozepsaným nebo nedokončeným scénářem a jemu se zdála románová forma vhodnější a v novém společenském a politickém klimatu² i průchodnější. Ostatně, fyzik Swansonovy výpravy Dick Burton (taktéž s českými předky) má příjmení hodně podobné Tomu Bartonovi, a když už jsme u podobnosti příjmení, můžeme sem přiřadit i dětského hrdinu Vaška Bartoše.

Čtenáři *Vpředu* se tak nikdy nedočkali rozuzlení a vyřešení všech zápletek. Zato se jich ale dočkali čtenáři této knihy, kde na dvanácti stranách ukončila autorská dvojice Ivana Peroutková (*1960, scénář)³ a Jiří Petráček (*1941, kresby) příběh, rozehraný před více než sedmdesáti lety. Ale ani tady není konec definitivní. Tornádo pokračuje ve své cestě kolem světa, Walt Master alias Krutihlav je potrestán za své úkladné plány, ale slibuje pomstu. Ve vzduchu tedy zůstal viset otazník, jestli se noví autoři vrátí na palubu stratosférického letounu, aby znamenali další příhody osádky a zločinné kejkle Krutihlava. „Pokračování příště“ se tady přímo nabízí.

Jestli měl dr. Běhounek opravdu rozpracovaný scénář na další pokračování kresleného seriálu, to se již nejspíše nikdy nedozvíme. Byl to jediný komiksový úlet na jeho akademické dráze vědce a taky spisovatele. Václav Junek se ke kreslenému seriálu vrátil hned v následujícím ročníku *Vpředu* ve Foglarově příběhu *Za poklady starých Inků* (č. 27–37/1948), ale i u něj to byla komiksová labuť piseň, nepočítáme-li dětský seriál

Dobrodružství Hupa a Hopa za dlouhých pětadvacet let (*Čtyřlístek* č. 27, 29–31/1973).

Tomanovy ztracené světy

Koncem 60. let začal mít dětský čtrnáctideník *ABC* všivanou přílohu *ABC do kapsy*, kam se redakce rozhodla umístit na vnitřní dvoustranu dobrodružný kreslený seriál. První volbou bylo *Dobrodružství Johna Cartera*, které na motivy románů E. R. Burroughse zpracoval Vlastislav Toman (*1929) a nakreslil Jiří Veškrna (1931–1996). Nápad se osvědčil, a tak se v *ABC* rozhodli s tímto modelem pokračovat.

Tandem Toman/Veškrna si tentokrát vybral fantaskní román A. C. Doylea *Ztracený svět* a dal mu stejný formát jako u předchozího společného díla. *Výprava do Ztraceného světa*⁴ tak spatřila světlo světa

v *ABC* č. 1–24 čtrnáctého ročníku (1969–70), v černobílé podobě. Toman se nebál vnést do děje, na rozdíl od románu, ženský prvek v podobě Challengerovy dcery Jessie. O rok později se prvních pět stran komiksu v barevném provedení, rozšířených o dvě nové úvodní stránky, objevily v ostravském časopise *Rychlé šípky* č. 3(16)/1971 pod změněným názvem *Ztracené naděje*. Název jakoby předznamenal skutečnost, že toto číslo bylo poslední, které vyšlo. Návrat kompletního seriálu v barvě pod původním názvem se uskutečnil za dlouhých sedmáct let prostřednictvím *Letního speciálu ABC 1988*. Poté se ještě objevil ve *Velké knize komiksů ABC 1* (2001) anebo ve *Zlaté knize komiksů Vlastislava Tomana* (2013).

Přesně po deseti letech se Vlastislav Toman rozhodl k návratu na jihoamerické mesety. Tentokrát bylo ale vše jinak, jak volbou kreslíře, tak námětem. O nápad i scénář se postaral on sám, za výtvarníka zvolil úspěšného Františka Kobíka (1933–2006), který dokázal své kvality na předchozích ábičkovských seriálech, zejména na Kruanově cyklu *Pod paprsky Zářičiho*. Nadto volba zastihla kreslíře v jeho vrcholném tvůrčím období. *Druhá výprava do Ztraceného světa* (*ABC* č. 1–24, roč. 24/1979–80) dostala vzhledem k době vzniku, kdy si lidé začali intenzivně uvědomovat nutnost ochrany přírody, i ekologický rozměr. Profesor Challenger a spol. musí bránit unikátní biotop stolových hor před hrozbou živelného turismu, avšak přesto dochází k jeho zničení aktivací bahenní sopky.

Od teď už při každém dalším vydání patří Kobíkova *Druhá výprava* neodmyslitelně k původní Veškrnově výpravě, ať se jednalo o *ABC speciál* nebo knižní vydání. Několik let fandové obou kreslených seriálů i Doyleova románu apelovali na Vlasti-

1 Celý náklad šel ihned do stoupy, ale několik desítek kusů knihy bylo zachráněno a je velmi ceněno sběrateli.

2 Únor 1948 změnil mnohé a mimo jiné i koncepci časopisu *Vpřed*, kde ve IV. ročníku nebylo pro Jaroslava Foglara místo, tedy ani pro kreslený seriál.

3 Od páté strany provedl editaci Jaroslav Hlaváček a zasáhl výrazněji do scénáře seriálu.

4 V některých reprintech (i v naší knize) byla do názvu seriálu přidána číslovka *První*, aby byla zjevná kontinuita s *Druhou* (případně *Třetí*) výpravou při společném vydání.

slava Tomana, aby potřeší vstoupil se svými hrdiny na stolové hory. Toman přání čtenářů vyslyšel a ve své *Zlaté knize komiksů* (2013) připojil příběh *Třetí výprava*, kreslený Jiřím Petráčkem. Desetistránkový komiks tentokrát nemá dramaticko-epickou linku, ale je pouhým sumářem předešlých událostí a vzpomínek psychiatrického pacienta. Podle samotného autora *Třetí výprava* vznikla nejdříve jako komiksový scénář a teprve poté byla přepracována do povídky (Pevnost č. 9/2007). Knižní vydání Tomanových povídek *Třetí výprava* (Triton 2008) obsahovalo obě varianty. Jako kresebnou hříčku nebo poctu autorovi libreta můžeme chápat podobu reportéra, jemuž Petráček dal Tomanovu tvář. Novum v jeho standardně vyrovnané kresbě je pak zakomponování různých fotografických fragmentů včetně foto režiséra Stevena Spielberga nebo ústřížků z Kobíkova seriálu.

Komiks *Expedice Borneo* podle námětu Jaroslava Foglara (1907–1999) napsala Ivana Peroutková a výtvarného zpracování se ujal Jiří Petráček-Oskar. Seriál měl premiéru ve sborníku k výstavě *S Jaroslavem Foglarem od Bobří řeky do Stínadel*, jež se uskutečnila v Muzeu hlavního města Prahy (květen-září 2007) k 100. výročí narození oblíbeného spisovatele. Příběh Toma a jeho (ne)naplněné touhy po cestování a objevech neznámých zemí nikdy nevyšel jako časopisecká nebo knižní povídka. Ivan Vápenka ve své publikaci *Kreslené seriály Jaroslava Foglara* (Šebek-Pospišil Mladá Boleslav 1990) píše: „Existuje však jeden seriál, který Jaroslav Foglar připravil v polovině 80. let pro vydavatelství Panorama a ten je dodnes pouze v písemné podobě jako scénář. Příběh má název *Expedice Borneo* a je rozpracován na čtyři pokračování: 1. *Tom, vášnivý čtenář*; 2. *Historie lodního pytle*; 3. *Nešťastný vodoпад*; 4. *Hrůzný náleží*“. Tuto informaci potvrzuje i odpověď Jiřího Petráčka v rozhovoru pro webové stránky komiks.cz: „*Ano, ano! Objev! Foglarovu povídku Expedice Borneo objevil při svém bádání v Památníku národního písemnictví právě Václav Nosek-Windy a scénář podle ní potom napsala Ivana Peroutková.*“ Tedy až za více než dvacet let se komiks plnohodnotně zrodil díky nové úpravě a následné výtvarné realizaci pro katalog výstavy.

Poslední komiksovou výpravou je *Tajné město* (1988) scénáristy J. Chalupy a kreslíře Ladislava Říhy (*1960). Seriál vznikl jako příspěvek do soutěže Bemik 88, ale svou veřejnou premiéru měl až loňského roku v publikaci Říhových autorových komiksů *Pokračování příští*. Přes třicet let leželo Tajné město v kreslířském šuplíku a pak se jeho veřejná prezentace odehrává dvakrát po sobě v relativně krátké době. Dobrodružný námět o výpravě do nitra jihoamerické džungle s finální sci-fi pointou částečně prozradil už podtitul seriálu *Poslední cesta plukovníka Fawcetta*. Reálné okolnosti plukovníkovy

poslední výpravy jsou popsány již v úvodu doslovu, takže zbývá dodat, že toto komiksově „objasnění“ poslední Fawcettovy cesty (1925) je jednou z mnoha teorií a literárních fikcí. Pro záhadology i spisovatele je to vděčné téma, ke kterému se neustále vrací a jehož skutečné události i příčiny nadále zůstávají zahaleny rouškou tajemství a dohadů. Scénáristovi mohla jako inspirace posloužit novela *Poslední cesta plukovníka Fawcetta* (Svět sovětů 1968) od dvou ruských autorů M. T. Jemceva a J. I. Parnova s doslovem Miloslava Stingla, našeho předního znalce indiánských kultur Ameriky. K Fawcettově legendě existuje ve světě přehřel literatury² a v poslední době k ní přispěl film *Ztracené město Z* (USA 2016), natočený podle románu Davida Granna. Režiséra a scénáristu Jamese Graye čekala při natáčení v exteriérech obtížná práce, což předznamenala reakce jeho kolegy, slavného Francise Coppoly, který natáčel svůj film *Apokalypsa* (1979) také v džungli. Na žádost o radu mu slavný režisér měl rezolutně odpovědět: „Nikam nechod!“

Další stopy

Kreslený seriál s motivem prostorově ohraničeného světa, obydleného pravěkou flórou a faunou, se objevil po *Vpředu* poměrně záhy i v dalším časopise pro mládež, tentokrát zaměřeném na techniku. V únoru roku 1947 začal vycházet časopis *Mladý technik* (předchůdce *VTM*) a hned v prvním ročníku měli jeho čtenáři možnost začít se do krátkého seriálu s dlouhým názvem *Záhadná dobrodružství prof. Newtona a jeho asistentů* (napsal Alderamin /Hubert Slouka, kresby Otakar Štembera). Šest pokračování barevného komiksu (č. 3–8) připomíná román J. Verna *Cesta do středu Země*, jímž se zcela nepochybně nechal scénárista inspirovat. Prof. Newton a jeho tým se teroplánem dostanou do nitra zeměkoule skrze šachtu vyhloubenou pod egyptským chrámem „tisíce otroky“. Cestou objevují pravěké jezero s pradávými tvory a poté sluneční moře, pralátku v zhuštěném plynném stavu, cíl jejich cesty. Zemětřesení a následná sopečná činnost je pak dostanou zpět na povrch.

1 Ivo Fencl: *Jsem notorický nepsavec, říká výtvarník Jiří Petráček* (2. část rozhovoru) – 13. března 2008.

2 V češtině například – Tex Harding: *Ztracení* (Julius Albert 1934); David Grann: *Ztracené město v Amazonii* (Vikend 2010).

Odborná náplň seriálu odpovídala tehdejší vědeckým představám, mnohde je silně naivní a dnes vyvolává úsměv. *Mladý technik* sice vycházel nadále, ale žádný dobrodružný komiks se v pozdějších ročnících neobjevil.¹ Jen pro zajímavost zbývá dodat, že členem pestrého redakčního kolektivu byl i František Běhounek. Výtvarník Otakar Štembera (1914–99) se později stal známým ilustrátorem, karikaturistou a kreslený humor hojně uveřejňoval v *Dikobrazu* a *Mladé frontě*.

Atraktivní Doylov román se stal předlohou pro vznik dalších dvou českých komiksových adaptací, jež si musely počkat na příhodnější dobu i podmínky. Ty nastaly se vznikem komiksového magazínu *Kometa* a odstartovaly tak ještě před listopadem 89 příslib komiksového boomeru, který pak skutečně proběhl. *Ztracený svět* scénáristy Antonína Matějky a výtvarníka Pavla Žiláka tady vycházel na pokračování v číslech 6–12/1989–90. Autoři se nemuseli držet jedné dějově nahuštěné stránky na čtrnáct dnů jako v *ABC*, ale mohli rozvolnit scénář do obvyklého panelového členění jedné strany, jak bývá zvykem u kompletních alb. Příběh tak dostal přehlednější narativní a vizuální sdělnost. Žilákova kresba je akademická, ale chybí jí určitá lehkost a komiksová zkratka.

Druhá a prozatím poslední domácí adaptace *Ztraceného světa* (Grada Publishing 2014) vznikla v rámci projektu *Victoria regina* kreslíře Petra Kopla. Tentokráté žádné „pokračování příště“, ale celý román byl převeden do stodvacetistránkového paperbacku, který sice dosti přesně opisoval Doylovu předlohu, ale zároveň sledoval Koplův projekt v návaznosti na další díla Doyle se Sherlockem Holmesem, Julesem Verneem nebo Draculou legendu.

Dalších komiksových adaptací tohoto díla lze nalézt po světě nespočet. Některé jsou zdařilé, jiné už méně. Nutno však zmínit maďarskou vlnu tamních képregény², která vyšplouchla do okolních států, tedy i do bývalého československého tisku koncem šedesátých let. Ve slovenském týdeníku *Výber* (1968) otiskovala redakce na stránce vždy dvě části ve sloupci, oddělené názvem seriálu *Zašlý svět*. Celkově měl černobílý seriál v podání kreslíře Imre Seböka 45 částí. V Maďarsku byl

reprodukován již v roce 1963, scénář napsal Tibor Cs. Horváth.

Od stejných maďarských autorů otiskoval dětský týdeník *Sedmička pionýrů* v barevné verzi adaptaci již zmíněného Obručeva románu pod názvem *Cesta do Plutonie* (roč. 14, 1980–81).

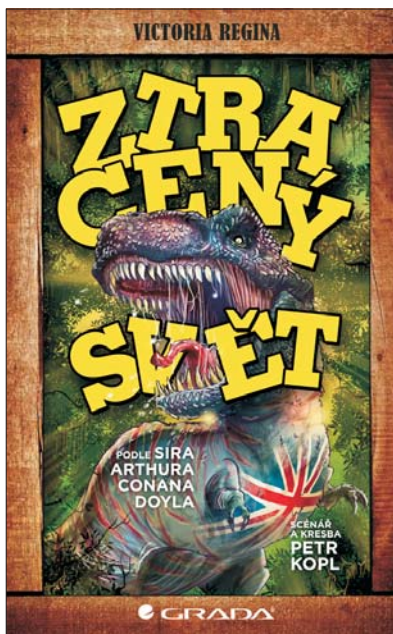
Všechny komiksy zařazené do této knihy ukazují různé mytické nebo ztracené světy, které se nacházejí nebo mohly nacházet na naší planetě. Přestože je dnes Země zmapovaná a poznána jako nikdy ve své historii, i teď se na ní dají najít místa, kam nevkrčila lidská noha. Prostorné podmořské dálnavy a hlubiny, podzemní jeskynní systémy, ledové pláně Antarktidy i Arktidy ještě nevydaly svá tajemství a možná skrývají objevy a překvapení, nad kterými se jejich objevitelům bude tajit dech. Touha přijímat výzvy a překonávat překážky je nezměrná a bude lidské jedince hnát neustále dopředu, jak to činila u všech kreslených hrdinů z příběhů *Výprav do ztracených světů*.

Uvedme závěrem, že ve skutečném ztraceném světě Guayanské vysočiny zůstal výrazný i otisk české stopy, který ale ani dnes není definitivní. Vše se odehrálo docela nedávno (2002) na Roraimě, nejvyšší stolové hoře Venezuely. Speleolog, jeskynní fotograf a cestovatel Marek Audy si splnil dětský sen a vypravil se s přáteli na tuto mesetu, již si vzal Doyle za model pro svůj román. Téměř vzápětí našli nenápadný vchod do podzemních prostor a výsledkem byl objev obrovské jeskyně Ojos de Cristal (Krytalové oči). Překvapení a nadšení

vystřídalo vystřízlivění a otázky, jak tento objev sdělit světu a jak si zajistit prioritní nálezu, protože Venezuelci si své přírodní poklady žárlivě sčezí. Jak vše probíhalo a dopadlo, si lze přečíst v knize *Brány do ztraceného světa* (Jota 2008) jejího hlavního aktéra Marka Audyho. Ten později pořádal do oblasti stolových hor další expedice, spolupracoval s místními vědci, jeskyňáři i badateli, a podílel se na následných objevech tamních jeskynních labyrintů.

Milan Krejčí

Doslov je převzat z komiksové publikace Výpravy do ztracených světů (Josef Vybíral 2020), vázaná, 144 str., 499 Kč

¹ Mladý technik pak jen otiskoval humorně didaktická *Dobrodružství pana Vrtáčka* od Františka Škody (1948-51).

² Maďarský výraz pro kreslený seriál nebo komiks.

Hlavoľam o ceste k moru v kľietke

Milujem príbehy zasadené do prostredia alternatívnych dejín.

Avšak zároveň mám smolu na všetky románové texty Františka Novotného.

Zbožňujem jeho poviedku Madona z vrakovíšťe.

Lenže sa nevyznám v lodnej technike a vôbec netužím dozvedieť sa, čím podobá sa rumpál kladke a kam sa až dajú skasať stehovky.

Tobôž už čo sa deje v útrobach balistických striel...

V najnovšej knihe, zvanej Dryák zas trpím, keď zakopávam o alúzie na Foglarove romány s ich prostoduchou naivitou.

Päťka ústredných hrdinov, ktorí sú strojcami osudov Přemyslovskej ríše na ceste k veľmocenskej pozícii globálneho rozsahu, je totiž z foglaroviek vystrihnutá. Nie priam, ale priamo, pretože pán Novotný si aj tu počína ako postmodernista.

A trebárs vo Vltave nepredvedie žiadneho bobríka, alúzia je jasná.

Kus romantiky autorovho detstva. Najprv urážka britského veľvyslanca, sľub, ba priam prisaha, áno, bude revanš a odplata just! (tu zablynsnú sa pásťe, zovrú oči, a či naopak...klik!): následne život, cesta, osud...

I nesú teda chlapi, nesú, nesú ježka v kleci, nesú ho a nesú, hľadajú k moru priesmyk...

Kniha je vlastne o tom, ako dostať českého ježka z klece na more.

Je to prenáramný problém, ba priam hlavoľam, aj v rámci alternatívnej histórie. Preto si autor pomáha priam pekelné dômyselnými nápadmi.

Protí anglickým fregatám České Trojkráľovstvo použije džunky a proti kanónom rakety.

Autor celý príbeh ladí akomak ironicky, pozmurkáva na nás, áno ide o hru a kombináciu premyslených narážok.

Román vznikol rozvinutím dejovej kostry načrtnutej autorom v novele Útok na oceán, uverejnenej v antológii Imperium Bohemorum roku 2007.

Dôležitú úlohu v deji zohrávajú nesmrteľní a ich elixír.

Pardón. Dryák.

Slovo sadne ako riť na šerbel, pretože pán Novotný hrá od začiatku so síce s rafinovane, no predsa otvorenými, kartami.

Dryák teda máte čítať ako dryák, nie ako elixír.

Ide aj o paródii pseudovznešenosťou nafukovaných nafukovaných pseudotajomstiev príbehov plných náhod.

Jedným z výrazných nástrojov parodizujúceho princípu dieľa je jazyk. V súvislosti s motívom presunu časopriestormi a koncepciou paralelných svetov sa v texte vyskytujú slová z iných dób a svetov, štylisticky je zámerne a vypointovane nesúrodý, v niektorých pasážach sa autor pohráva s ornamentálnou archaickosťou, zrazu však „utne“ atmosféru moderným výrazom, náročnejším čitateľom dá najavo, že koncipuje román ako hru navzájom poprepájaných a čiastočne sa navzájom zrkadliacich ilúzií.

Dryák vďaka postave Athanasia Pernatha môžete čítať aj ako jednu z „vetiev“ Valhaly.

Odpočinkovú a zábavnú; plus kontrastne, ergo optimisticky, ladenú.

Autor si pritom príbehom, v ktorom v podstate všetci všetkých poľahujú za nitky ako figúrky, uťahuje sám zo seba.

Zrejme i preto, aby nevdojak, popchýnaný lákadlami priaznivých vízií, neupadol do osidiel páťosu.

A skutočne: jeho text nie je emočne prepiaty, nepripomína Ludmilu Vaňkovú.

Jadrný, presný, hutný, zovretý, triafa tam, kde chce, čo sa mu páči.

Zároveň samozrejme hra ako princíp umožňuje autorovi zdôvodniť psychologickú transparentnosť postáv.

Fungujú ako natiahnuté mechanické bábky.

Pohonom nesmrteľných je dryák.

Ostatných ženie aká-taká motivácia.

...len škoda, že ju tvorca načrtáva naivne, nepresvedčivo a slabó; na rozdiel od konštruovania vynálezu ho motivácie (vlastných) postáv nezaujímajú.

Zaujíma ho vnútro strojov, nie ľudí.

Netuží byť Dostojevským.

Fajn. Lenže ako mám potom rozoznať, že takmer nesmrteľná Elina Makropulos je naozaj citovo vyprahnutá, pretože stratila zmysel života a funguje iba na „dryák“? Jej správanie sa predsa v podstate ničím nelíši od správania kráľa Václava Otakara IV...

Spomedzi štvorice jeho detských priateľov, s ktorými chodieval hrušky lámať a dievčiny v kúpeľoch obchytávať, na strane 275, kde sa spoločne zapodieávajú konštruovaním džunky, rozoznávam Athanasia Pernatha, pretože mi ho v Golemovi sprítomnil Meyrink a Kazimíra, nakoľko je Poliak.

Zvyšní dvaja sa mi stále pletú a preto sa ani nepokúsim zaitovať ich mená.

Je to jedno. Aj tak sú tam, ako v mnohých rýdžich a čistokrvných sciifkách, iba preto, aby nám nahlas a patrične dôrazne predniesli ako bude v džunke vyzeráť obšívka a kade povedie prielaz.

Verím, že všetko bude fungovať ako vymysleli a vysnívali vlastnými hlavami...

Je toho totiž mnoho, román prekypuje nápadmi, autor ho zostrojil umne, s kumštom a láskou k detailom, vyskladal trezplivo ako mozaiku sklíčko po sklíčko.

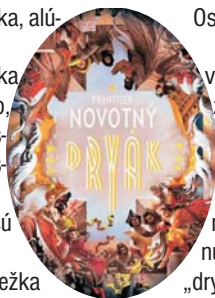
Málokto z čitateľov identifikuje všetky plôšky, narážky, súčastičky hlavoľamu.

Pražský hrad má Nový palác s impozantným Přemyslovským sálom; na mieste veže pri kamennom moste stojí prepychový letohrádok.

S pasiou napísané pasáže venované alchymii zaujmú nielen znalcov, a keď postavy vyrazia na more, riadky spievajú, próza sa stáva básňou.

No napriek všetkému mi koláž, akokoľvek pútavá, miestami pripadá prázdna...

Ako koláč, v ktorom si plnka namiesto masla vystačí s umelým margarínom zaprávaným pušným prachom, takže

sa potom fajnšmekrom (obávam sa, že nielen snobom) občas zadrhne v hrdle.

Čo totiž s piesňou, ktorá sa ustavične zasekáva v rytme orloja alebo verklíka?

Ach, áno, autor nechcel viac; ale povedzte, patrí sa to odsúdiť piatich živých chlapcov do roly bábok?

Bez jedného jediného bobrika a šibalstva, ktoré by nám nejako sprítomnilo ich povahu?

Škoda.

Hoci teda, čo sa týka naivity chlapcov neslobodno zabúdať, že Foglarovie loptoši boli vlastne skauti.

Tvorca idey skautingu, pán Thompson Setton, autor nádhornej knihy o Zálesakovi Rolfovi, znalec a milovník zvierat a života v prírode i slobody, sa s masovým hnutím skautingu nestotožnil, nakoľko videl, že najmä v európskych krajinách je zneužívané na militaristické ciele a rozduchovanie nacionalistických vášní.

Skautíci za čias štátu Jozefa Tisa, na pôsobenie v oddieloch ktorých s nostalgiou spomínal môj dedo, sa delili na mladších (vičatá), stredných (junáci) a starších (orli).

Plnili zdatne, čulo, rezko predpísané úlohy.

Žiaľ, krutosť chlapcov, čo sa hrajú na vojny, pečatí knihu života.

Athanasius Pernath preto vo vízii zhliadne bombardovanie Drážd'an...

Ťažko veru povedať, kto je komu za čo kedy zodpovedný...

V každom prípade: vykonštruovanosť zápletky mnohokrát, podobne ako v iných veľdielach žánra vedeckej fantastiky, vyváži veľkorysosť uchopenia témy.

Gesto naivity potom môžeme vnímať aj ako zmierlivú láskavosť, smieme ho čítať ako krédo Karla Čapka: Elina Makropulos sa síce v texte ocitla v súvislosti s nesmrteľnosťou, avšak jej výskyt je zároveň aj poctou vzdanou dielu autora.

Slabiny a hluché či prázdne miesta emočného spektra vykryvá dobrodružstvo poznávania: fascinoval ma pohľad na rabího Löwa, ktorý silou vôle a oka prostredníctvom mikroskopu riadi prácu homunkulov na zhotovovaní magickej šifry.

V rámci výletov prelínajúcimi sa svetmi knihy som okrem toho zistil, že Jan Žižka potlačil sprisahanie Luxemburgovcov, ktorí sa teda nedostali na český trón a Jan Hus nerozčesol náboženskú a jazykovú blízkosť Čechov s Poliakmi reformami v žiadnej z oboch oblastí, nezavedol teda rálne obrady ani striešku nad ô, ktorú údajne prevzal z nezrozumiteľnej islandčiny.

Áno, dôvtipné posuny. Plus mne sympatický Balt v nesmierne dôležitej strategickej funkcii. Riga, Gdansk, Štetín a Swinoujscie ako strediská častí flotíl.

Honosný bál na zámku pomoranských Gryffitovcov na kopci nad Odrou tesne za mostom. Sen či skutočnosť?

Ráno som tam zbehol, zo stanice za desať minút, kameňmi vydláždeným nábrežím na každom desiatom metri ozdobeným informáciou z dejín námorníctva, plus kresbami lodí či iného zariadenia alebo príslušenstva.

Štetín je teda mesto poznatkami prekypujúce a nabité, temer ako knihy pána Novotného, ktorý tvorí tam, kde ja len na prázdno rojčím.

Občas teda prehliadnem nejaký ten detail, strokotám alebo uviaznem na úskalí precízne zhlobeného opusu.

Ajhľ'a napríklad: ľadové jachty sú lode osadené na korčuľach, trielia popri morskom pobreží; vo vnútrozemí zas pracovňa, muž, doštička pod mikroskopom, oči sa približia, uzrú homunkulov, ktorí zvršia posun, jeden z nich spadne do temného otvoru, už nezjaví sa, následne rabbi vezme žeravý uhlík, položí ho k zariadeniu, cez náosku doň dúchne, pričom poočku sleduje, či tavbu hrany diela zvršil úhľadne... *Pištění hořících homunkulů bylo slabší než komáří bzukot...*(s. 352)

Autorov nezájum o babranie sa s ľudskou dušou je teda azda súčasťou hry a záležitosťou „nastavenia optiky“, ktorou zhliadame javisko vcelku z odstupej a...objektívne. Pán Novotný je teda (tiež) chlapec, ktorý sa v zrelom mužnom veku po päťdesiatke, po desaťročiach strávených rojením a letným plachtením na Brnenskej priehrade, predsa dostal na more v čase, keď už ani nedúfal, stal sa ozajstným námorníkom. I Dryák teda môžeme čítať ako záznam inej verzie cesty za snom...

Príbeh sa predsa príliš spolieha na pojivo portálov, magický princíp je však falošným, návykovým dryákom. Autor sa nevdokaj zakliesni do vlastného osídla: iróniou (postmoderne) obnažuje princíp ilúzie, takže potom namiesto postáv kreuje chiméry.

Spredu odvážne české levy schopné heroických činov, v strede sa škľabia capy-satyrovia, vzadu chvost skôr dinosauri než dračí, znak ťažkopádneho predpotopného úzu žánra.

Kniha má nádhernú obálku, ktorá presvedčivo stváraňuje atmosféru barokovej ilúzie „divadla sveta, vnútri sa nachádza niekoľko podmanivých čiernobielych ilustrácií tiež z dielne pána Mikuláša Podprockého.

Je vskutku skvostná.

A mohol to byť román, v ktorom by popri dryáku obiehala aj krv.

Takto sa mi zdá, že v ňom autor nesmrteľnosťou nakazil všetkých: z hľadiska charakteristiky hrdinov veruže riadne zostáva aj za Foglarom.

Jaj áno, známy postmoderný trik: veď sú to predsa postavy, či už nesmrteľné alebo nie, jedny ako druhé, akurát niektoré vedia maďarsky a iné sa zas vyznajú v delových náložkách.

Nuž, komu češ, tomu hák a pastierovi pumpa.

Chlapcom zasa klietka žánra, ktorú veru vlečú sťažka.

Možno je to ale klietba...

Význam, ktorej mi uniká.

Tak či onak: stotožnenie Čechov a ich ríše s ježkom v kleci sa mi nesmierne páči, pretože vystihuje srdnatú húževnatosť povahy, ktorú preukazujú aj v deji.

Zo správania a konania postáv môžete ešte opatrne vyvodit' atmosféru svetonázorového puritánstva kališnickej veľmoci ... Autor zrejme preštudoval Maxa Webera. Český veľkráľ teda síce i v mužnom veku obchytáva dievčatá a nie a nie si poslušne vziať za manželku švédsku Kristínu, avšak vcelku je sex v knihe popísaný ako čisto živočišna, ba priam až zvrátená záležitosť, ktorá sa nevdokaj vzpiera názorovým i pocitovým limitom Foglarovie chlapcov.

Čo im už ale vlastne ostáva: podobne ako mušketeri u Dumas, musia svorne tiahnuť za jeden koniec lana, by neupadli do osídľel mágie skazonosných zvodov...

Súdržnosť partie napokon triumfuje: súhra odvahy a úprimnosti s logikou fungujú.

Autor je preto silný na miestach, kde pracuje metódou či už priamočiarej alebo väčšmi dôvtipnej zámeny: text napríklad povystiela detailmi v podobe niekoľkých zaujímavých receptov anglických špecialít. Britom totiž v svojom univerze chystá rolu menej významnú, zrejme sa budú musieť uspokojiť s hraničím „druhých hŕst“ a vo svetovom povedomí z ich snáh utkvajú predovšetkým kulinárske vynálezy: tak ako u nás „švestkové knedlíky a vepřo-knedlo-zelo“.

Lebo taký je osud malých a odstrčených.

Podnetov na podobné postrehy poskytuje kniha desiatky, ba stovky.

Stretnete sa v nej napríklad s mylady Winterovou z Troch mušketerierov v role nesmrteľnej (takže logicky pozbavenou akéhokoľvek náznavu vnútornej povahokresby) s tučným lordom Buckinghamom, synom namiesto Dumasovho fešáka otca a tiež s Robinsonom Crusoom, ktorého konštáblí dostihnú na úteku pred otcom a zatknú v kaviarni za pokus o podvod v okamihu, keď Athanasius Pernath s Václavom Hollarom trpnu, či nebol odhalený ich plán.

Tápneme aj my.

František Novotný vie zaujať zvratmi zápletky.

Na úteku sa potom Athanasiovi do cesty pripletie chlapec menom Jimmy, najmladší syn pašeráka. Žiaľ, len ďalší tieň, z ktorého sa nestane postava.

Stráca sa v spleti popisov, ktoré sú však, našťastie pre mňa, v porovnaní s Valhalou, dávkované striedmejšie; navyše technika je väčšmi archaická, takže predsa čo-to občas pochyťim....

Aha: mihne sa pán Kornel, postava, ktorú si autor požičal z historicko-dobrodružného románu pána Kratochvíla o pochôdkach českého tovariša morom. Ten príbeh, uverejnený v edícii *Knihy odvahy a dobrodružství*, som náruživito hltal tiež.

O pár strán ďalej a potom ešte na niekoľkých miestach sa mihnú členovia kráľovej osobnej gardy s vrkôčkami a valaškami, Jimmy korčuľuje zamrznutou Vltavou, popri ňom sťa postavy Woolfovej románu Orlando na Temži popredné osobnosti českej, poľskej uhorskej aristokracie pospolu s mylady Winter; Česi a ich spojenci na pltiach dobijú Hamburg.

Bum. Pán Novotný sa s tým nepára.

Ako Slovákov mi nemohlo nezísť na um aspoň letmé porovnanie s *Projektom Zenta* od Martina Juríka.

V tejto knihe autor načrtáva alternatívnu víziu mocnej Rakúskej monarchie.

Aj jeho vízia je optimistická, medziiným pre Slovákov, ktorým však uveriteľnú víziu ohraničenú vlastným štátom nebol schopný načrtnúť. A nedokázal by to veru zrejme nik, uvedomím si nad Dryákom Františka Novotného, keď vidím, koľko fínt, zásahov a „opráv“ musel použiť na to, aby dostal k moru národ, ktorý mal predsa len stáročia vlastný štát.

Česi teda v univerze Dryáku zvíťazia v Bitke na Moravskom

poli, Václav IV nie je zavraždený pri Olomouci, Habsburgovci sa nezmocnia českého trónu, neudeje sa žiadna poprava na Staromestskom námestí po bitke na Bielej hore a ani samotná bitka neprebehne; Leopold Habsburský nie je cisárom, ale arcivojvodom, naľúkanosť ktorého sa chystá kráľ patrične skrotiť.

Preto... pst! To by už bol spoiler!

No dobre...ale golem sa mihne aj v popiske na obálke.

Čiže v príbehu vystupuje aj jeho tvorca s dcérou, v závere knihy sa čínsky cisár Kchang rozhodne na základe veštieb, že nebudí terakotová armáda.

Azda sa teda nevyhneme pokračovaniu, v ktorom autor sprítomní zápas Číny s Čechmi o nadvládu nad svetom sklonku sedemnásteho storočia.

Dryák môžeme vnímať aj ako zárodok Novotného barokového cyklu, ktorým autor hádže rukavicu Nealovi Stephensonovi, ktorý vo svojej trilógii presvedčivo zobrazuje vznik modernej euroatlantickej civilizácie, lídrom ktorej sa stáva Veľká Británia.

A samozrejme: všetko čo je v Európe u Stephensona dôležité a zaujímavé, končí kdesi pri Lipsku.

Ďalej na východ sa nachádzajú už len lesy, za nimi Čechy zničia tridsaťročnou vojnou.

Ani štipku radostný pohľad...

Iba neúprosná pravda dejín...

František Novotný v Dryáku odpovedá alternatívnu históriu.

Ani on, podobne ako Neal, nemá veľmi východ Európy, ibaže jeho perspektíva je trochu posunutá. Lesy a pustá zaoštalosť sa presúvajú do Ruska.

Východná Európa je pre Přemyslovskú ríšu neatraktívnym územím na dobývanie, krajina uprednostní oceán.

Prostredníctvom tejto myšlienky nám pán Novotný uštedrí podnetnú lekcii z geopolitiky: přemyslovské trojkráľovstvo si v románe počína podobne ako britské impérium v dejinách. Namiesto ovládania rozsiahlych území na pevnine udržiavanie ktorých vyčerpáva zdroje centra, buduje sieť strategicky rozmiestnených bodov. Začína Hamburgom, postupne čoraz ďalej oceánmi na „zaujímavý“ morský východ, kde, pochopiteľne, zastane pred dvermi konfliktu s Čínou...

Viac sa azda dozvieme v druhom zväzku.

Vo víre takéhoto mocenského boja a v kontexte takejto vskutku veľkolepej vízie však už vôbec nebude (respektíve autor si nenájde) miesto na psychológiu postáv.

Ale isto sa zas niečo zaujímavé dozvieme, pobavíme sa a najmä budeme napätí, ako to celé dopadne.

Lebo ja veru teraz neviem, ako sa to celé vyvrbí a kto komu ruku podá nielen v záujme zacvaknutia zápletky....

Vy áno?

Pýtali ste sa azda ježka v kleci?

Miloš Ferko

(František Novotný: Dryák, Praha Argo 2020)

Odposlechnuto

V Česku nesmí součinný úspěchu a sebevědomí jednotlivce překročit určitou mez, jinak ho začne publikum nenávidět.

Petr Koubský ke kauze Ludwig

Jak jsem se poznával a integroval s českým fandomem

Prvním českým překladem, kterým jsem byl poctěn, byl překlad mé povídky „Mniejsze zło“, která se jako „Menší zlo“ objevila v AF 167, fanzinu (nebo spíše semiprozinu) jednoho z brněnských sci-fi klubů. Stalo se to v roce 1991, v sedmnáctém čísle onoho fanzinu. Číslo 17 také bylo pro tento fanzin, *by the way*, číslem posledním – doufám, že to nebylo právě kvůli mé povídce. Díky překladateli (kterým byl František Novotný) jsem se tehdy také seznámil s existencí jistých jazykových spletitostí. Že se, například, polská věta „Koniec z tym, psia mać!“ do češtiny překládá jako „Kurva, nechte toho!“. Další léta přinesla takových kvítků víc. Vlastně by se dalo otevřít květinářství.

Fanzin AF 167 se tedy v mé paměti dobře zapsal a tisk na jeho stránkách беру jako v podstatě první překlad mého díla do cizího jazyka. Pravda, byly před ním sice i jiné, ale AF 167 byl první, kdo mi zaplatil. Domníval jsem se proto, že zvyk přesně platit honoráře překládaným spisovatelům, který jsem Čechům přisuzoval, je vlastnost tomuto národu vlastní – trochu předčasně. Brzy vám povím, jak moc jsem se spletl.

Ve stopách brněnských fanů se brzy vydalo i hlavní české sci-fi periodikum, Ikarie. V desátém čísle ročníku 1992 se objevil „Zaklánač“ a v roce 1993 v pátém čísle „Střípek ledu“. Obě překládal Jiří Pilch. Tehdy jsem ho ještě osobně neznal a nepředpokládal jsem, že se to stane počátkem krásného přátelství.

Uvěřejnění v Ikarii přineslo výsledek – o vydání zaklánačských povídek v knižní podobě se začalo zajímat pražské nakladatelství Winston Smith. Smlouva byla podepsána a výsledkem byla v roce 1993 vydaná sbírka povídek „Zaklánač: Stříbrný meč“. Jednotlivé povídky překládali Jiří Pilch, Standa Komárek, Dittmar Chmelař a Roman Sochor. Z knihy se stal, jak hlásala zvěst, komerční trhák. Vydavatelství vzorně uhradilo můj honorář, proto byly bez prodlení uzavřeny smlouvy na další „Zaklánače“: „Věčný oheň“ a „Meč osudu“. Obě se staly ještě větším hitem. S tím rozdílem, že už jsem od vydavatelství nedostal ani grešli. Ba ani zlámanou grešli. Winston Smith ze mě udělal takového osla, že stačilo jen nasadit chomout, zapřáhnout a popohnat mlácením biče po zadku.

V této věci se tedy Češi také ukázali být průkopníky, byli však jedinými. Po nich se už nikomu nepodařilo takto mě napálit.

Věci však dál běžely svým tempem, jak známo, *life must go on*. V Ikarii se objevily další povídky, mezi nimi i „Něco končí, něco začíná“, dílko bezchybně odhadnuté jako autorova legráčka, spisovatelův žert. Češi, na rozdíl od polských fanů, nepovažují „Něco končí...“ za alternativní zakončení zaklánačské ságy, ani za opravdový epilog, vydavatelem odmítnutý a nahrazený – čtenářům pro zlost – tím krutějším. Češi se mě tedy na každém setkání neptají na to, proč sága nekončí – na rozdíl od první verze – svatbou a veselím.

Tou dobu Jiří Pilch, se kterým jsem se již stačil poznat a sprátelit se s ním, založil v Ostravě vlastní nakladatelství Leonardo. Další průběh událostí byl proto předvídatelný: v roce 1994 vydalo Leonardo sbírku povídek „Tandaradei“, obsahují moje „nezaklánačské“ povídky (titulní Tandaradei, V kráteru po bombě, Muzikanti). Je třeba poznamenat, že se Češi opět stali průkopníky – v Polsku se „nezaklánačské“ povídky poprvé v knižní podobě objevily v podobě knihy „Něco končí, něco začíná“, vydané vydavatelstvím Supernova roku 2000.

V roce 1995 pak nakladatelství Leonardo vydalo „Krev elfů“ – první díl zaklánačské pentalogie. Další části, všechny v překladu Standy Komárka, se pak objevovaly zhruba v ročních intervalech, jako podle jízdního řádu. Někdy byly dokonce lepší než polský originál, protože byly upravené. První polské vydání druhé části pentalogie, „Čas opovržení“, totiž obsahovalo chybu – nějaký šotek nebo jiný hnusný gremlin odstranil celý několik vět dlouhý odstavec. Polští čtenáři si toho dokonce ani nevšimli – jak má také koneckonců čtenář vědět, že mezi odstavci A a C je ještě odstavec B? Mě však gremlin velice rozzlobil, upozornil jsem na něj proto Standu, takže chyba byla v českém překladu opravena.

Když „Čas opovržení“ vyšel, zavítal do Pilchova knihkupectví na Stodolní ulici klient a při spatření knihy pyšně ohrnul nos, řka, že knihu nekoupí, protože ji dávno četl v prvním polském vydání. „Tak to jsi, příteli, četl vadnou verzi,“ usadil ho Jiří. „Místo vychloubání si kup naši, opravenou.“

Po pentalogii přišla řada také na „Narrenturm“ započatou husitskou trilogii. Opět ji překládal Komárek a vydalo Leonardo. A i když nás k mému velkému smutku Jiří Pilch v roce 2009 navždy opustil, spolupráce stále trvá.

To vše se samozřejmě neobešlo bez návštěv conů – byl jsem hostem na mnoha. V roce 1994 Bohemiacon v Ústí nad Labem, o rok později opět v Ústí Bohemiacon spojený s Parconem. Parcony v Kopřivnici (1999), Šumperku (2000) a Praze (2001), Parcon spojený s Euroconem v Chotěboři v roce 2002, brněnský Dracon v roce 2005. A nesčetné Bilcony, výjezdní cony ostravského sci-fi klubu, asi vůbec nejsympatičtější cony, na kterých se mi podařilo být.

Získal jsem dokonce i mnohé české fandomové ceny. Doma na policice mám sošky Ikarose a Ludvíka. Mé knihy byly čtyřikrát oceněny Akademií SFFH v kategorii „nejlepší neangloamerický překlad“: „Krev elfů“ v roce 1995, „Paní jezera“ v roce 200, „Narrenturm“ v roce 2004 a „Lux perpetua“ v roce 2008. Byl jsem také pasován a přijat – čímž jsem velice poctěn – mezi Rytíře řádu fantasy.

A kolik skvělých lidí jsem v Čechách poznal! Jaké osobnosti! Můj vydavatel, nezapomenutelný Jiří Pilch. Jeho žena Lenka a syn Robert. Standa Komárek, můj překladatel nad překladatele, schopný jemně opravit autora tam, kde se autor jemně zmýlil. Standova žena Jana. Pavel Weigel, zasloužilý a vážený

překladatel polské literatury. Aleš Koval, Dittmar „Didi“ Chmelař, Roman Sochor a zbytek Ostraváků. Michael Bronec, který pro mě získal do nejmenších detailů přesnou mapu středověké Zlaté Prahy, díky které mohl Reynevan po tomto městě svobodně putovat. Jarek Mostecký, který mi na mé padesáté narozeniny daroval láhev vlastnoručně destilované „Moravské Sapkowice“ – přesně takovou měla etiketu. Mirek Sábo, Egon Čierny, Jan Kantůrek, Františka Vrbenská, Mirek Žamboch, Ivan Adamovič, Vlado Ríša, Carola Biedermannová, Jaroslav Olša, Petra Neomillnerová, Pavel „Nero“ Kramný, Roman „Randalf“ Kresta... A mnoho, mnoho dalších. Parafrazuji Bibli Kralickou: *množství jméno jejich jest, nebo jest jejich mnoho*.

Krátce řečeno, považují svou integraci s českým fandomem za dokončenou. Úplně, celou svou osobou, se vším všudy. Češi mě, od takřka úplného začátku, vzali za svého. Existují na to důkazy. Jedním z prvních velkých českých conů, na který jsem byl pozván, byl Bohemiacon v Ústí nad Labem. Organizátoři se tam o mě dobře starali, nemohu tedy říci, že bych trávil večery sám. Ovšem jen do té doby, než přijeli další pozvaní hosté: Harry Harrison s manželkou a Brian Stableford se slečnou. Jen se objevili, vzal si mě hlavní organizátor Mirek Sábo stranou a slovy: „Promiň, Andrzej, dnes večer si musíš najít vlastní program, protože, víš... máme zahraniční hosty a musí-

me je, no... vzít na večeri“ se mi omluvil. Pomyslel jsem si, zahraniční hosté jsou zahraniční hosté a nepochybně jim náleží větší privilegia než místním, a se zdejším fandomem srostlý Sapkowski, ten už místní prakticky je. Večer jsem si tedy zařídil po svém – prožil jsem ho s fany z Ostravy. Neobešlo se to však bez toho, aby mi organizátoři nezavolali z restaurace, aby se zeptali takřka místního Sapkowského na to, jak se anglicky řekne pstruh, protože zahraniční hosté měli problém s jídelním lístkem. Kvazi-domorodý polyglot Sapkowski byl našťástí v dosahu telefonu, díky čemuž mohli zahraniční hosté do sytosti vychutnat chuť místního *trouta*.

Po návratu do hotelu potom Harry Harisson, který na con dovezl velký kufr plný whisky, pozval takřka domorodce Sapkowského, aby mu ho pomohl odlehčit. Sapkowski neodmítnul. Při diskusi, kterou jsme vedli, mi Harry – mimo jiné – prozradil fintu, jak se dostat na ruský trh, na kterém tehdy sám solidně prodával a vydělával s Ocelovou krysou. Fintu jsem, samozřejmě, brzy použil a od té doby si na ruském trhu nevedu špatně.

Ale i tak stavím český trh i fandom výše. Mnohem výše.

Protože i české pivo je lepší. Nesrovnatelně.

**Andrzej Sapkowski
přeložil Ivo Poledník**

OCHUTNÁVKA

Přiznám se bez mučení, že jsem se zkraje týdne už docela nas***ý. (Dosad'te si tam každý, každá, co chcete). Možná by to chtělo drobné povídání, popec, s psychologem. Ale to by nejspíše potřeboval celý národ. A kde vezmeme tolik psychologů? To netuším, třeba nám poradí naše chytrá vrchnost. Ta ví všechno a taky všechno zná. Nejspíše už za mala četla Ferdu Mravence a hlavně brouka Pytlíka. A možná tak činí dodnes. Zdraví je úžasná věc. Uvědomujeme si to teprve tehdy, když se nám ho nedostává. Pokud je nám hlásáno, že bychom měli být zdraví a tedy se vyhnout osobním kontaktům, kulturním kontaktům, výletům do přírody a podobně, začíná to být poněkud podezřelé. Pravověrný scifista nemusí pátrat v paměti. On ví. Jakákoliv perspektiva pod žehnajícím rukama vlády (chtělo by se říct strany a vlády) je divná. Sociální inženýrství si během 20. století a leckde i v tomhle 21. odzkoušela nemalá část lidstva. To, že další nemalá část lidstva blbne na kvadrát z přehnané slušnosti a genderové vyváženosti, která je jí vnucována, taky není nic radostného. Pokud se nebudeme moct bavit, tak skončíme (možná špatně nebo snad radostně?) jako poslušná masa, kterou bude moct vrchnost „přelévat“ dle své vlastní libosti, kam se jí zamane. Vid'te, pane Orwelle, vid'te, pane Huxleyi? A tak se zkusme bavit, alespoň tak, jak nám to dovoluje situace, vymýšlejme virtuální hospody, díky ,Doktore, mějme spolu dobrou vůli a nenechme se dohnat na dno nádo- by s přelitou lidskou masou.

A protože pevně doufám, že Bilcon bude, tak malá ochutnávka. Mimochodem napadlo mě to, když jsem si pustil vinyl Purpleů „Come taste the band“.

Váš Aleš Koval

31.01.2021

Stopy Roberta E. Howarda

Conan Society, ve spolupráci s nakladatelstvím Rogerbooks, vyhláší literární soutěž Stopy Roberta E. Howarda, která navazuje na tradici soutěže Ve stopách Conana.

Účastnit se můžou občané České i Slovenské republiky. Soutěžní povídky posílejte na emailovou adresu: conan.society@gmail.com do 31. 7. 2021. Do předmětu zprávy napište Soutěž. Maximální délka povídky není omezena. Jediná podmínka, kterou povídka musí splňovat, je návaznost na dílo Roberta E. Howarda (postavy, doba, události...).

Vyhlášení výsledků bude koncem roku v Nemedian News a časopisu Jupiter.

Všechny soutěžní povídky budou následující rok vycházet v Nemedian News jako Literární příloha nebo Čtení na pokračování (podle rozsahu). Vítězná povídka bude navíc publikována i v časopisu Jupiter.

Autoři, kteří se umístí na prvních třech místech, budou také finančně odměněni: třetí místo 200 Kč / 8 euro, druhé místo 300 Kč / 12 euro a první místo 500 Kč / 20 euro.

Odposlechnuto – pro pamětníky:

Jaký je rozdíl mezi nahou běloškou a nahou černoškou?

Jednu najdete na titulní straně Playboye, druhou na obálce National Geographic.

Z historického hlediska není možné, aby Himmler nosil lenonky. Z toho logicky plyne, že Lennon nosil himmlerky.

Teprve na vojně, soudruzi, poznáte, že IQ začíná od nuly.

Aspoň jedna lekce

Tak jsem právě dokončil překlad knihy slavného analytika Fareeda Zakarii Deset lekcí pro postpandemický svět, o které jsem se zmiňoval na konci loňského prosince. Tenkrát listopadový vrchol křivky počtu nemocných a zemřelých slibně padal dolů, Česko se předvážně rozvolňovalo, vakcína byla na spadnutí a vláda, avšak nejen ona, se tvářila, že z nejhoršího budeme venku možná dřív, než se na jaře zastaví poslední lyžařský víkend.

Jenže ten vlekl se, na rozdíl od pandemie, vůbec nerozjel a místo na sjezdářský kopec stoupáme do nadoblačných výšin třetí vlny covidu-19, jejíž vrchol se ztrácí někde v mracích, a můžeme se jen modlit, aby nebyl výš, než si troufáme představit.

To modlení není vůbec od věci. Čeští politici, namísto toho, aby si všimli, co říkají odborníci nebo co dělají v zemích, které covid-19 zvládají, se dlouhé hodiny přou, pokud možno v přímém přenosu, o ústavnosti nouzového stavu, jako kdyby právě ta byla těžištěm krize. Víc než snaha hledat řešení čouhá z jejich debat snaha urvat pro sebe a svou stranu co nejlepší pozici v příštích volbách, co nejlepší obraz v očích veřejnosti – jako kdyby jim pořad nedocházelo, že v české politice už nějaký čas nejde o to, kdo je nejlepší, ale jen o to, kdo je méně toxický, případně méně neschopný.

Šťěstí, že český prezident, česká vláda a český parlament nevelí hasičské zbrojnici: žádná stříkačka by k požáru nikdy nevyjela, protože by se dosud dohadovali o poměrném zastoupení v posádce a mezitím by část z nich sepisovala stížnost ústavnímu soudu na oprávněnost zásahu.

Pracovat na Zakariových úvahách, jak pandemickou krizi proměnit v příležitost, jak příště jednat lépe, účinněji a především s větším ohledem na to, že na Zemi žijí lidé, a nikoli jen soupeřící ekonomické a politické subjekty, je ve srovnání s tímhle přímým přenosem něco jako balzám na srdce i na duši.

V závěrečné kapitole Zakaria cituje jeden epidemiologický příklad z nedávných dějin: podle harvardského historika Ezeze Mandely bylo zvládnutí pravých neštovic „zřejmě nejúspěšnějším příkladem úspěšné spolupráce supervelmocí během studené války“. Tomu příkladu lze vytknout snad jedině to, že Zakaria nezdůraznil, že Lví podíl na tom měl český epidemiolog Karel Raška, který plán likvidace pravých neštovic připravil a vedl, dokud ho čeští(!) normalizátoři od práce ve WHO neodstavili. Britská královská akademie mu na rozdíl od nich udělila Jennerovu medaili, nejvýznamnější světové ocenění, které lze epidemiologii udělit.

Kdyby jedinou lekcí, kterou si dokážeme z pandemie od-

nést, byla alespoň schopnost navázat na odkaz Raškův i české epidemiologie, která bývala světovou špičkou, bylo by to skvělé. Ale lze se obávat, že se tomu tak nestane a Lví podíl na tom budou mít čeští politici, navazující pro změnu, i když jim to nedochází, na odkaz normalizační neschopnosti.

Panacea aneb občas se ohlédnout

Někdy má smysl se zastavit a ohlédnout zpátky. Třeba do řecké mytologie, v níž nalezneme Panaceu jako bohyni zdraví a taky univerzální léčby všech chorob a neduhů. Má to v rodině: tatínek není nikdo jiný než Asklepius, u nás známější coby symbol medicíny Eskulap, to je ten vousatý chlapík s holí, kolem které se vine had. Panaceina sestra Hygiea dostala do referátu čistotu, bratr Podaleirus byl údajně vynikající diagnostik, druhý bratr Machaon pak chirurg.

Není divu, že se v řadě jazyků časem začalo říkat „panacea“ zázračnému všeléku, který by – až ho někdo objeví – mohl zabírat všude, kde ostatní už selhalo.

Něco takového by se nám v covidové době náramně hodilo. Takže rovněž není divu, že se v korona-mytologii co chvíli vynoří zvěst o když už ne všeléku, tak alespoň o jakési „polopanacei“, ladem ležícím preparátu, který by mohl zachraňovat životy, avšak z různých důvodů je potlačován. Zejména často prý proto, že je příliš levný a velké farmaceutické firmy, známé pod zlověstnou přezdívkou Big Pharma, ve spolupráci s podplacenými doktory, brání jeho využití, protože na něm už nemůžou nic vydělat, patentová ochrana už vypršela. Ne že by Big Pharma řídili Mirek Dušín s Jarkou Metelkou, ale tohle je opravdu myšlenkový pochod, na který není zapotřebí mozek, stačí prodloužená mícha. Nejnovějším příkladem je antiparazitikum Ivermektin, za který byla – považte! – dokonce udělena v roce 2015 Nobelova cena za fyziologii a lékařství! Ještě že se ho zastal poslanec Volný, a dokonce i premiér Babiš!

Střízlivě: Ivermektin byl objeven už před půlstoletím a dlouhý odstup od objevu k ocenění má svou logiku: lék musel nejprve zásadním způsobem přispět ke skoro vymýcení jednoho z prokletí rovníkové Afriky, parazity přenesené říční slepoty. Držitel patentu, společnost Merck, významný člen Big Pharmacy, lék ve spolupráci s WHO poskytoval víc než 200 miliónům lidí – a zdarma... Jaké nekalé důvody k tomu Big Pharmu vedly, dozajista nějaký investiční Aeronetu či Parlamentních listů brzy odhalí.

Zda je Ivermektin nejen antiparazitikum, ale také antivirotikum, stoprocentně zřejmě není, spíše však ne. Stejně tak není zřejmé, zda aplikace vysokých dávek proti covidu nepřinese z dlouhodobého hlediska víc škod než užítku. Nebylo by to poprvé: v šedesátých letech minulého století nedal skoro v 50 zemích světa leckdo dopustit na sedativum Contergan. Těhotným ženám, které ho užívaly, se narodilo několik tisíc dětí bez rukou či nohou...

A spoléhat se na Nobelovu cenu taky nemusí být sázka na jistotu. V letech 1948 a 1949 byla jedna udělena za objev DDT (na první dobrou DDT rozhodně zabránilo šíření infekcí ve válkou zdecimované Evropě), druhá za objev lobotomie (dnes by za něj nobelista António Moniz v civilizovaném světě patrně dostal doživotí bez možnosti podmínečného propuštění).

Občas se ohlédnout zpět má fakt smysl. **Jaroslav Veis**

Až budu národním koordinátorem očkování

Stalo se to v zimě roku 1902. Malý Charlie Morden si začal stěžovat na bolest v krku. O dva dny později už ležel v posteli s horečkou, byl bledý a začal zvracet. Brzy mu krk otekl tak, že každý nádech byl pro něj skoro nadlidským výkonem. ... Mezitím onemocněl i Charlieho dvouletý bráška Earl a na bolest v krku si začal stěžovat i nejstarší z chlapců, šestiletý Albert.

Čtyřletý Charles Morden umřel v úterý 14. ledna roku 1902. Jeho táta James zabalil jeho tělíčko do deky a odnesl ho skrz závěje do stodoly. Otec věděl, že ho tam mráz zakonzervuje do jara, kdy země rozmrzne natolik, aby mohl vykopat synkovi hrob. Earl a Albert zemřeli oba hned následující den. I jejich těla čekal stejný osud a pana Jamese Mordena stejná cesta do stodoly a zpět. Tou dobou už byly nemocné i dívky. Nejstarší dítě Mordenových, desetiletá Minnie, zemřela 18. ledna, stejně jako její sedmiletá sestra Ellamanda. Poslední malé tělo, které musel pan Morden vynést z domu, byla malá Dorcas, které bylo tehdy jen osmnáct měsíců. Zemřela v neděli 19. ledna 1902. Žádné další děti Mordenovi neměli.

Úspěšná očkovací kampaň proti neštovicím by měla být vnímána jako mnohem větší úspěch lidské civilizace než třeba stavba pyramid nebo přistání na Měsíci. Z koronaviru jsme tak rozhození mimo jiné proto, že už dnes vůbec nejsme zvyklí na svět, ve kterém byly infekční nemoci běžnou součástí lidského života. Na svět, kdy byla smrt někoho blízkého (často dítěte) na infekční onemocnění podobně častým neštěstím, jako byl rozbitý talíř. A přitom tenkrát nebyla smrt pro lidi o nic méně bolestivá a traumatizující. Je až neuvěřitelné, jak rychle jsme si na tuhle novou realitu zvykli. Svět rodičů Mordenových nám najednou připadá tak neuvěřitelně vzdálený. A přitom si odmítáme připustit, že doba, která nás od něj dělí, není ani zdaleka tak dlouhá.

Teprve koronavirus nás částečně vrátil do reality, ve které žili naši předkové po tisíce let. Do reality, do které se narodili ještě naši vlastní prarodiče. Lidé, kteří stále žijí mezi námi a můžou nám o tom vyprávět. Proč si, sakra, myslíte, že je mezi klienty domovů pro seniory tak obrovský zájem o očkování? Protože tihle lidé si pamatují, jak vypadal svět předtím, než jsme začali hromadně očkovat. A díky tomu vědí, že to tenkrát stálo za prd a očkování si váží. Mezi jejich mladšími ošetřovateli, kteří se narodili už do „bezpečného“ světa bez infekčních chorob, je zájem o očkování sotva poloviční. Protože tihle lidé už to, že se prakticky každé dítě dožije dospělosti, považují za samozřejmost. A zapominají, co tuhle „samozřejmost“ kdysi umožnilo. A jak snadno se může starý krutý svět zase vrátit, když se s ním nebudeme snažit bojovat.

Dnešní generace považuje koronavirovou pandemii za „bezprecedentní“ událost. Protože v kontextu posledních několika dekád to pro západní svět skutečně platí. Ale ve skutečnosti je to daleko spíš návrat do normálu než nějaká záračná výjimka. Záračnou výjimkou bylo právě těch posledních pár desetiletí. A byl to zázrak tvrdě vydržený a umožněný obrovskou snahou a nasazením velkého množství velmi chytrých li-

dí. Zázrak, který umožnily takové vynálezy, jako je očkování, antibiotika, moderní diagnostické metody atd. Když se těchto výdobytků vzdáme, ačkoliv stále fungují, starý svět se vrátí. Se vším, co k tomu patří.

Když se narodíte do úplně jiného světa, pohlížíte na něj jiným způsobem. Ještě naši prarodiče, bojující ve 2. světové válce, počítali náklady a výnosy svého jednání jinak než my. Atomová bomba nebo kobercové bombardování pro ně byly přijatelné, pokud ve výsledku zachrání víc nevinných životů, než kolik jich vezmou (například tím, že ukončí válku dříve). Tehdy to v zásadě všichni akceptovali. V dnešních válkách už byste za podobné kupecké počty nejspíš skončili u mezinárodního tribunálu pro válečné zločiny. Současná generace totiž považuje sama sebe za mnohem humánnější.

A netýká se to jen válčení. Pro naše prarodiče by byla nejspíš dobrá i vakcína, která zachrání víc dětí, než kolik jich zabije. Pokud by vakcína zabijela ročně milion dětí, ale zachránila jich pět milionů, pravděpodobně by se nezdráhali ji použít. To je dnes naprosto nemyslitelné. Dnešní testy vakcín jsou nastavené k místy až absurdní snaze o *naprostou* bezpečnost. Moudřejší lidé si samozřejmě uvědomují, že dosažení *naprosté* bezpečnosti v čemkoliv je zcela utopické. Jednoduše to není fyzikálně možné. Takže si klademe za cíl se naproste bezpečnosti alespoň limitně přiblížit. Výsledkem je společnost, která raději nechá zemřít miliony dětí na nějakou osklivou nemoc, než aby použila účinný lék, který uškodí jednotkám z nich. Naše vnímání humanity je tedy posunuté takřka na hranici iracionality. Odlišná realita, ve které dnes žijeme, způsobuje, že považujeme naše předky za barbary, zatímco oni by nás téměř jistě považovali za sebedestruktivní šílence.

V současné době řádí po světě nemoc, která zabije zhruba 15 tisíc lidí *každý den*. Máme proti ní účinné očkování, které způsobuje, že každý stotisíc očkovaný dostane závažnou (ale řešitelnou) alergickou reakci. A pro mnoho lidí je toto druhé číslo důvodem risknout raději další šíření dané nemoci než si nechat píchnout vakcínu. Žijeme v době, kdy statisíce rodičů odmítají nechat své ratolesti očkovat proti smrtelným chorobám, které ještě nedávno zabíjely nebo mrzачily miliony dětí, protože se obávají nežádoucích účinků, které postihnou jedno dítě na každých deset tisíc očkovaných.

Je to důkaz lidské iracionality, stejně jako lidské lidskosti. Čistě racionálně uvažující robot by se v tomhle případě vůbec nerozmýšlel. Pravděpodobnost 1: 10 000 je tak malá, až je to pro lidi těžko představitelné (zkuste si při příští návštěvě kasina vsadit v ruletě na konkrétní číslo a točte tak dlouho, než vám padne – pravděpodobně tam prohrajete hodně peněz, a to je prosím pravděpodobnost 1: 37). Robot to ví. Ale lidé nejsou roboti a v čísle 1: 1 000 000 000 000 000 000 vidí za tou jedničkou před dvojtečkou vždycky své vlastní dítě, takže to numero za dvojtečkou už je vlastně nezajímá. Ta jednička pro ně není jenom abstraktní číslo, je to konkrétní tvář, konkrétní láska a konkrétní smích.

Petr Holý

<https://www.nihilistanabalkonu.cz/>

Časem s vědou - duben

● velkých činech vědy a techniky

Prvním zkvalněným plynem se stal v roce 1798 amoniak. Pořádilo se to prostým ochlazením pomocí ledu s chloridem vápenatým. (Čpavek má za normálního tlaku teplotu varu minus 33 °C, ale při 10 atmosférách zkvalně při plus 25 °C.) O čtvrt století později se slavnému Michaelu Faradayovi podařilo zkvalněnit většinu tehdy známých plynů, a to kombinací stlačování a chlazení. U několika z nich ale tato metoda selhala, proto dostaly skupinový název „permanентní plyny“. Vysvětlení přinesl roku 1869 objev takzvané *kritické teploty*, nad kterou nelze plyn zkvalněnit ani při sebevětším tlaku. Další cesta tedy vedla přes stále hlubší chlazení.

Když se pak v průběhu 70. let 19. století přece podařilo zkvalněnit první z permanentních plynů, byla to velká sláva. Šlo o kyslík, který má teplotu varu minus 183 stupňů Celsia. Následoval dusík ... a ještě do konce století i poslední z nich – vodík, který vře při minus 253 °C neboli 20 Kelvinech. Zato nedávno objevené helium se zkvalněnit ne a nedalo...

Zlom přinesl až 10. červenec 1908, kdy se to podařilo nizozemskému fyzikovi Heike Kamerlingh-Onnesovi z univerzity v Leidenu. Ten mnohonásobným opakováním cyklu *stlačení-ochlazení-expanze* za průběžného chlazení tekutým vodíkem dosáhl teploty 4 K, tedy minus 269 °C, a spolu s ní získal prvního panáka kapalného helia.

Experimentovat v takovém chladu věru nebylo snadné a své si vyžádala i manažerská stránka bádání; jen k získání helia v minimálním množství nezbytném pro experimenty, řekněme stovky litrů čistého plynu, padly tuny z Ameriky dovezeného monazitového písku s vysokým obsahem thoria. Tento těžký prvek při své radioaktivní přeměně uvolňuje částice alfa, což jsou jádra helia.

Jakmile se badatelé dostali ke kapalnému vzduchu, začali studovat vlastnosti látek při velmi nízkých teplotách. Okolo roku 1885 zjistili, že elektrický odpor vodičů se s klesající teplotou zmenšuje. To je přivedlo k závěru, že blízko absolutní nuly (minus 273,15 °C, to jest 0 K) by látky mohly svůj odpor ztratit úplně. Nemohli se však dostat s teplotou dost hluboko, a tak zůstalo jen u předpovědi. Zlom přinesl právě rok 1908 a zkvalněnit helia, které absolutní nulu přiblížilo na čtyři Kelviny.

Jakmile tedy v Leidenské laboratoři nashromáždili první čtvrtlitr kapalného helia, začal v něm tehdejší Kamerlinghův asistent Gilles Holst měřit elektrickou vodivost velmi čistých kovů. Pečlivě proměřil platinu i zlato a potvrdil další pokles jejich odporu. Pak přišla na řadu rtuť. Tento netypický kov Kamerlingh vybral proto, že se dal destilací poměrně dobře přechytit do vysoké čistoty. Takto rafinovanou rtuť Holst ochlazoval postupně kapalným kyslíkem, dusíkem a vodíkem. Následně při teplotě kapalného helia, bylo to 11. dubna 1911, však zjistil odpor nulový! Přičetl to zkratu v aparatuře uvnitř kryostatu. Změnil tedy uspořádání pokusu tak, aby se měřilo nezávisle ve čtyřech úsecích. „Zkrat“ se objevil zas, a to v každém úseku!

Snad každý badatel zná ten pocit, když se mu něco nedaří a on neví proč. Napřed začíná prověřovat všechny články ex-

perimentu, jestli se nevloudila banální chyba. Pak začne hledat i chybu stále nepravděpodobnější. Potom už experimentuje nejen fyzicky v laborce, ale v myšlenkách kdekoli, až se mu o problému i zdá. Zatímco myšlenky na různé laboratorní šotky či fialová kouzla jako racionální vědec zahání pořád stejně vehementně, postupně míň a míň energicky zapuzuje pochybnosti o některých relevantních, za normálních okolností nedotknutelných pravdách... A tak je náš výzkumník Štěstěnou poznenáhlu postrkován k okamžiku přijetí faktu, že některá dřívější pravda neplatí...

U Kamerlinghů se na vysvětlení přišlo takto: Aby vzácné helium nemohlo z kryostatu unikat případnou netěsností, bylo udržováno v mírném podtlaku – vnikající vzduch by zamrzl a díru ucpal. Konstantní podtlak helia udržoval mladičký student průmyslovky pomocí pákového zařízení (v podstatě ručně působoval objem tlaku a teplotě podle hodnot na měřících přístrojích). Což byla neskutečná pruda... Nu a onoho 11. dubna, právě když nešťastný Holst zase měřil odpor-neodpor té zatracené rtuti, na hoška přišla dřímota. Tlak rostl a s ním i teplota, až Holst najednou uviděl, jak se (dosud domněle zkratované) rtuti skokem vrátil její normální odpor! Jeden z největších fyzikálních objevů tedy přišel na svět náhodou, díky nepozornosti fámula.

Objev však nepublikoval pravý objevitel Holst, nýbrž jeho šéf, a to původně pod označením „supravedení“. Holst prý své upozadění považoval za normální. Současně také Kamerlingh světu předvedl efektní důkaz: V supravodivém prstenci indukovanou proud. Vzniklé magnetické pole vychýlilo přiblíženou magnetku. Její výchylka coby důkaz protékajícího proudu se pak nezmenšila po dva roky!

Objev supravodivosti patří do kategorie převratných. Nobelovu cenu za fyziku Kamerlingh dostal už roku 1913, avšak pouze za „výzkum vlastností látek při nízkých teplotách, který mimo jiné vedl k přípravě kapalného helia“.

František Houdek

Odposlechnuto

Premiér odlétá na dvoudenní výlet do Izraele. Věci by mohly načas fungovat lépe.

Pavel Telička

„Čau, židi.“ Andrej Babiš, Izrael, 2021

Jyrka

Niektorí ľudia, napríklad ako pán Matovič, sú takí falošní, že by ich aj Číňania odmietli vyrobiť!

Keby sa v parlamente zapol detektor lži, vybiloby to poistky v celej republike.

Politika pripomína často zlú knihu. Kopa strán, ale žiadna myšlienka.

Niet rozdiel medzi politikom a bambusom. Obaja sú silní a dutí.

Věda pro zítřek

Třeštění letitého popularizátora 107

V dubnu 1861 se v přírodovědném časopise *Živa* objevila rozsáhlá stať jejího vedoucího redaktora Jana Evangelisty Purkyně s názvem *Akademia*. Dvě pokračování vyšla v ročníku 1861, dvě v ročníku následujícím. (V té době u nás fungovala pouze Královská česká společnost nauk. Její činnost spočívala v pravidelných schůzkách a ve vydávání německých *Zpráv ze zasedání*.)

V úvodu JEP zmiňuje básníka Adama Mickiewicze, který jako univerzitní profesor v Paříži charakterizoval vlohy jednotlivých slovanských národů, přičemž Čechům přisoudil „*pěstování věd*“.

Jak si tedy autor, badatel světového jména, akademii věd představoval?

Měla mít dvě třídy – přírodnickou a historickou, první zahrnovala devět výzkumných ústavů, druhá čtyři včetně filosofického. Všem pak měly sloužit knihovna, archiv, sbírky, dílna, tiskárna s knihkupectvím, jídelna a také „*cvičirna s potřebnými aparáty, aby při namáhání duševním tělo nezakrnělo.*“

A jelikož „*jsou ženy tak dobře bytostí duchové jako muži, všemi vlastnostmi duchovními nadaní, mezi nimi i talenta i géniové ... dal by se utvořit i způsob ústavů akademických pouze ženskými zastávaných. Zdá se nám to vše dosud pouze umělé a nepřírozené, až snad doby pozdější jiné smýšlení a přesvědčení do společenstva lidského uvedou...*“

Asi nejdůležitější v celém pojednání je názor, že moderní akademie věd nemá zahrnovat jen spolek učenců, ale i systém výzkumných pracovišť financovaných státem. Tím de facto založil vědu jako plnohodnotnou profesi (dosud byli badatelé buď soukromníci, nebo univerzitní učitelé.)

Upřímně řečeno, jestli akademie s ústavy nebo bez, není podstatné. To pro budoucnost nejdůležitější je, nad čím se bude bádát. Odpovědí první volby je pokračovat postaru – jako dosud se orientovat na přírodní vědy a techniku, na poznávání a přetváření vnějšího světa. Vymýšlet a stavět nové a výkonější doly a elektrárny a továrny a laboratoře, všechny ty reaktory, konvertory a další VaT atraktory (a následně i supermarkety a zadlužovny a nemocnice a skládky)... Přičemž čím lepší budeme mít léky, tím víc budeme kašlat na svoje zdraví, čím víc uděláte nám vstoupí do života, tím méně se budeme hýbat – tělesně i duševně. A až nám dojde dech, z civilizace vyspělé plíživě přejdeme k civilizaci vyčpělé, přesně podle myšlenky antropologa Gregoryho Batesona (v knize, kterou příznačně nazval *Kroky k ekologii myslí*, 1972): „*Živočich, který zvítězí v boji s prostředím, zničí sám sebe.*“

Jedna krajní možnost tedy je nechat věcem po darwinovsku volný průběh, pokračovat tak, jak nás uhnětla evoluce přírodní výběrem. Jenže termojaderná energie, lék proti rakovině a další svaté grály staré vědy nás – takové, jací jsme dnes – nespasí, naopak urychlí náš sestup. A tak zbývá druhá možnost: Vymknout se z řádu přírody. Tady totiž její moudrost nefunguje, poněvadž s rozumem se (pozemská) příroda nikdy předtím nesetkala. Zjednodušeně, tady musíme hrábnout do

svých světů vnitřních, přetrvávající mentalitu jeskynního člověka přeorientovat směrem k hodnotám a zájmům méně destruktivním či dokonce konstruktivním. To je ale ošidné, vždyť zatím všechny pokusy změnit člověka direktivně, inženýrsky, skončily katastrofou. Logicky, ono totiž nestačí vytknout cíl, vydat příkazy, trestat jejich neplnění, ale především nutno najít cesty, jak cíle dosáhnout způsobem, který funguje dlouhodobě a zároveň je většinou přijatelný. Jinak řečeno, nestačí prostý vizi-onář, on taky musí vědět, jak na to, jinak se mu v dole budou hromadit frustráti. A právě zvládnutí procesu, jak se změnit k lepšímu a jak přitom co možná nezapšknout, je podle mě hlavní úloha vědy zítřka. Vědy, ve které nepovládnou ani fyzika, ani chemie, ani biologie, ani technologie... Vedle trvalky matematiky, která učí lidi logicky myslet, přichází čas psychologie, filosofie, etiky, pedagogiky, sociologie, historie, to vše i s ohledem na národní specifika, a v neposlední řadě čas nové ekonomie založené na jiných ukazatelích než HDP atp.

A tady vyvstává otázka: Je tahle transgrese duší vůbec úkol pro vědu? Věda jakožto systém popisu objektivních realit světa neosobně, z nadhledu, izolovaně zkoumá měřitelné, ale jak studovat nehmotné věci, „za pochodu“, v co nejširším kontextu, navíc když my sami jsme součástí zkoumaného problému?

Takže se nabízí závěr, že stará tvrdá věda je do budoucna k ničemu – ledaže ji „změkčíme“ tak, že do ní zahrneme i soubory lidských subjektů a pro práci s nimi přejdeme od dosavadní úzké specializace ke spolupráci, ke splyvání oborů. K tomu přidáme víru, ovšem ne v bohy tam v nebes kúru, ale v sebe tady na zemi, víru v úspěch společného díla. (Jak krásně o tom psal básník Otokar Březina – a jak škaredě se mu okolí pošklebovalo!) Úkolem vědy nového typu nebudou objevy a vynálezy, ale pochopení člověka v přírodě a přijetí šetrnosti i sebekázně jako vnitřní potřeby, ne jako nutného zla. Chytrý dokáže vyrábět spoustu věcí, moudrý je nepotřebuje.

Zbývá otázka, zdali o takovouto živoucí, složitou, „nevědčnou“ vědu někdo stojí...

František Houdek

Odposlechnuto – o převažující neřesti dneška

Věci, které jsme před několika lety považovali za roztomilé výtřelky, se stávají mainstreamem.

Petr Onufer ke kauze překladů Amandy Gormanové

Kde není náboženství, stává se dobrým mravem pokrytectví. Kde není vědění, nevědění se samo prohlásí vědou.

George Bernard Shaw

Pokrytectví je poklona, již skládá neřest ctnosti.

François de la Rochefoucauld

Ctnosti doby nenormální jsou neřesti doby normální.

Václav Bělohradský

Sci-fi (nejen) podle Zdeňka Buriana a doktora Ludvíka Součka

Obrázky legendárního Zdeňka Buriana, narativního mistra ilustrace, zkultovněly časem natolik, že stojí za to kvůli nim nejen reeditovat, nýbrž nově komponovat knihy. Naštěstí se to na přelomu desátých a dvacátých let děje, a to především díky Ondřeji Müllerovi, jehož zásadním projektem zůstává už napul zveřejněná hexalogie sestavená z ilustrací nikoli jen „pravěkých“ (ještě mají vyjít ve třech svazcích), ale družících se taky k dobrodružným nebo vědeckofantastickým knihám.

Po *Dobrodružném světě Zdeňka Buriana* (2016) a Ondřejem Neffem psaném *Podivuhodném světě Zdeňka Buriana* (2018), který byl celý věnován Juliu Vernovi, loni vyšel třetí svazek *Zapomenutý svět Zdeňka Buriana* a především zahrnul jeho „ojedinělé a nevydané“ práce vázané na výplody asi tak dvacítky značně různorodých spisovatelů i pouhých psavců včetně známého, aňžto ztroskotavšího vzduchoplavce Andrého, jinak taky autora vzpomínek na vlastní průšvih. Ale najdeme tu i práci vázanou k opěře *Svatopluk* (premiéra v Národním divadle roku 1960) od Eugena Suchoně (jde o nakonec nerealizované Burianovy návrhy kostýmů i scén) či filmovou adaptaci hry Aloise Jiráska *Jan Roháč z Dubé* (1947).

Vedle klasiků Julese Verna (zde na straně 11), Jamese Olivera Curwooda, Zana Greye, Josepha Altschellera, Frances Hodgson Burnettové (zde ji potkáme s *Malým lordem*) anebo Edgara Wallace (*Spravedliví muži z Cordovy*), ba i po boku klasiků literatury nejvyšší (sám Jan Neruda s *Povídkami malostranskými*) se Zdeněk Burian ve svém neuvěřitelném rozmachu a pracovitosti potkal taktéž s některými tvůrci fantastiky i včetně Karla Hlouchy (a zde najdeme ilustraci k *Domu v oblacích*, 1929), Roberta Krafta (*Nobody – muž z Neznáma*), Piera Benoita či „italského Verna“ Luigi Motty. A včetně veleplodného Francouze Paula Salmona „Dancrayho“ (1884–1965) s jeho *Vládce Himalájí* (1927).

Obrovskou imaginací disponující Salmon napsal přes čtyři sta publikací nejen jako „Paul Dancray“, ale minimálně pod dalšími třemi pseudonymy, přičemž jeho román *Les Maîtres de l'Himalaya* vyšel česky roku 1935 a už předtím na pokračování mezi léty 1931 a 32.

Barevná obálka je olejem na plátně a fascinuje tu úžasná bílá vzducholoď s čelní vrtulí obklopená třemi letouny. Snědého „vládce Himalájí“ i unesenou jím krásku lze spatřit hned pod tím a na pozadí velehor. Ale Burian pro tuhle příležitost vytvořil ještě 21 geniálních kvašů, nad nimiž váháme, zda malířova umu není škoda. A možná je; ale proč by nám to mělo vadit, když poutavý příběh povyšuje ještě o celé horské patro.

Titulním hrdinou je tu přitom ne úplně pravděpodobný princ Mark z Airamu, jenž disponuje onou stejně nereálnou vzducholoď. S její pomocí unese krásnou Flossii a my létající vynález nacházíme hned na osmi z Burianových kvašů, přičemž ještě jinde nahlédneme i do jeho nitra, i na palubu.

Vzducholoď je ovšem ostřelována v řídkém vzduchu nejapně vybuchujícími projektily anebo se od jejího dna a po svislici rozsvítí světelný kužel, aby odhalil vprostřed vodní hladiny plavce.

Další Burianova skvělá ilustrace měla zobrazit ocelovou klec spouštěnou na laně, ale tvůrce radši namaloval cosi jako čtyřhranný balónový koš. Svrchní část téhož lehounce manévrujícího „křížníku“ pak vrcholí pohotově rotující palebnou věží opatřenou vražedným kulometem a my smíme nakouknout právě i do jejího nitra.

A stejně tak lze na dalším z obrázků pozorovat, jak vystupuje majestátní symbol vlády nad Himaláje, anebo se ocitá nad „strašlivým“ výbuchem, anebo ve výhni až bigglesovského utkání hned pětice letadel, kde pod zcela ohromující ilustrací čteme:

„Dva letouny, kulemi provrtané, se zřítily.“ Už jen dodejme, že kniha mírně inspirovala český román Vladimíra Watzskeho *Orlí srdce* (1942), jenž rovněž umně kombinuje lámy, Himaláje a letadla (ač ještě přehnaněji).

„Tibeťan vyňal hrst zlatých mincí a pomalu je vpouštěl do zahrnědlé lamovy dlaně,“ čteme pod jedním z obrázků. Anebo: „Ach. Sahibe, to sami bohové vedli tvé kroky!“ Ale dvě z 22 ilustrací jsou dnes bohužel pokládány za ztracené, takže naše kniha přináší pouze jejich zmenšené kopie.

Vědeckofantastický motiv mají rovněž *Plenitelé Polynésie* (1905, česky 1929), v nichž Luigi Motta (1881–1955) bezstarostně vypráví o rychlé, mocně vyzbrojené lodi na neznámý, ale vysoce účinný pohon. To samé plavidlo uvidíme hned pětkrát na stránkách 185, 186, 188, 206 a 213, i když nikdy ne celé, a navíc zjistíme, že se umí stát i ponorkou. Burianovská kniha v tomto případě přináší hned 37 jeho ilustrací (tuše, kvaše, tužkokresby i kombinované techniky), byť jeden originál opět chybí a jiná kresba byla barbary rozstříhána Petrem Sadeckým pro jeho komiksovou *Amazonu*. Avšak tady je rekonstruována a Burian tenkrát dokonce úspěš i s obálkou pro nové italské vydání (1935). Jen z Mottou výslovně nabízené spolupráce sešlo. Co víc? SOUČEK!

Roku 1967 ilustroval totiž Burian spolu s Kamilem Lhotákem, Oldřichem Jelínkem a Teodorem Rotreklem třinácti svými obrázky veledílo krále české sci-fi Ludvíka Součka (1926–1978) *Velké otazníky*. Ale i pérovka mytické Mgyvy (ali-

as dodnes úplně nerozluštěné záhady kryptozoologie, která tu ze zadu napadá Afričana s puškou) je dnes nedostupná, a tak jí bylo nutno reprodukovat přímo z knihy.

Na křídovém papíře ve svazku najdeme i osmici naprosto fenomenálních olejů na plátně, které zachycují sérii neuvěřitelností.

1. Létající talíř nad Kentucky pronásledovaný triem stíhaček Mustang, což je ztvárněním „případu“ kapitána Thomase Mantella ze 7. ledna 1948 („Proboha! Vždyť jsou v tom lidé.“). 2. Nikdy neosvětlená tunguzská exploze. 3. Mamut uchovaný v průhledném kusu ledu. 4. Zatopení Atlantidy. 5. Až snad moc zřetelná fata morgána, již z povrchu Země nesledují pouštní, alebř polární poutníci. Nedostupný originál tohoto obrazu nám, pravda, připomíná spíš přiblížení kosmického objektu k Zemi v pozdějším Zemanově filmu *Na kometě!* 6. Obří novozélandský pták Moa v porovnání s (ještě nesezobnutým) člověkem. 7. Útok obří sépie na člun. 8. Divoch s tzv. tsantsou, tj. vysušenou a extrémně zmenšenou lidskou hlavou.

Velké otazníky obsahují rovněž další čtyři (ale jinde už otištěné) Burianovy kresby, tři z nichž jsou s předvěkými motivy. Ale vrafme se raději přímo citovanými slovy Ondřeje Müllera k obrázku s UFO. „Malíř ve své preciznosti řeší vertikální pohyb létajícího objektu pomocí čtyř spodních trysek,“ upozorňuje Müller, „ale též horizontální pohyb pomocí trysek rozmístěných po obvodu talíře; a jak vidno, dvě z nich na levé straně se právě zažehují.“ A redaktor a ředitel Albatrosu přitom vnímá ilustraci jako zcela velkolepou a „pocit úžasu“ účinně vzbuzující, třebaže tady vize úplně neodpovídá líčení toho, co piloti údajně viděli. A jak Ondřej Müller taktéž připomíná, Ludvík Souček přispěl už předtím do té samé (nakonec osmivazkové) edice Modrá stuha (1963–1968) knihami *Jak se světlo na-*

učilo kreslit (1963, ilustroval Kamil Lhoták) a *Co oko nevidí* (1965). Až *Velké otazníky* ovšem znamenají průlom, protože do chvíle jejich vydání u nás ještě nikdo nepředstavil záhadné fenomény v takové šíři a úplnosti.

Ještě před životopisným doslovem *Po stopách obyčejného života* (str. 468–493) uzavírá tuto knihu na stránkách 374–466 portfolio knižních obálek a občas i titulních listů *Obrazová bibliografie knih ilustrovaných Zdeňkem Burianem* (v letech 1919–1987) – a je to něco neuvěřitelného. Za zhruba šedesát let, kdy tvořil, se totiž jedná o tisíc sedmdesát titulů, které vyšly jen za jeho života či je stačil připravit k vydání. Nejsou přitom zahrnuty nebeletristické tituly, když pouze převzaly obrázky určené už pro jiné knihy, v nichž i vyšly, a nepodchyceny jsou rovněž kalendáře a bulletiny či obaly gramodesek, pamětní listy atp. Vskutku fascinující bibliografie je uvedena úryvkem z básničky Vladimíra Thiela, ve kterém Zdeňka Buriana v roce 1948 zmiňuje:

*Kde je ta knížka ošuntělá
se svistem las, štěkotem ran.
Obálku tenkrát svůdnou měla,
Kreslil jí Zdeněk Burian.*

Ivo Fencel

Ondřej Müller: Zapomenutý svět Zdeňka Buriana. Ojedinelé a nevydané ilustrace. Obrazová bibliografie. Sestavili a ediční poznámku sepsali Ondřej Müller a Rostislav Walica. Předmluva a odpovědná redakce Ondřej Müller. Doslov a texty ke kostýmům návrhům Rostislav Walica. Lektorovali Jiří Pošva, Pavel Herian, Jaroslav Holub a Jiří Sedláček. Ve společnosti Albatros Media a kolekci Plus vydala Kniha Zlín. 2020. 508 stran. 1800 Kč

Odposlechnuto mezi přáteli

„Ty jsi nějaký klidný,“ řekla mi žena půl hodinu před příjezdem štábu ČT.

„Co by ne? Až se mě zeptají, co je to *cancel culture*, řeknu, že *je to něco, co se nějakým způsobem děje*“. Zbytek už se poddá.“

U Janišů

Už zase poskakuješ a supíš, co se děje? Někdo se mýlí na Internetu?

Liba k Honzovi V.

Inu, revoluce je jako Kronos; banuje svoje děti :-)

RIP o Wittovi

Žurnalistiku nejde studovat, tu lze jen přečkat.

RIP (doufejme) o roce 1980

Ono záleží, jak který učitel to online zkoušení udělá, už jsme psali test z chemie, teda dcera psala test z chemie, kde to vygooglit nešlo...

Milena

V žádné zemi, ani v rozvojové, ani v socialistické, ani v kapitalistické neexistuje to, aby děti určovaly, kdy má být mytí vlásků.

Satai

Dvouleté dítě nám začalo odpovídat „ano, pane“. Žasli jsme, kde to mohlo při své poměrně liberální výchově pochytit.

„Kdo to tak říká?“

„Emily. V Mašince Tomášovi...“

Julie & Satai

Ta věc je jako fraktál. Za chvíli už z toho fakt zešílím. Celá struktura je v zásadě úplně jednoduchá, dvacet let ji mám před očima a konec se zdá na dosah ruky, ale když se tam pokouším dojít, vždycky se zanořím do dalších a dalších záhybů (a záhybů v záhybech záhybů). Ty jsou tam z podstaty věci, fraktál má nekonečně dlouhý obvod.

Wilma

Co mají společného G. R. R. Martin, P. Rothfuss a Wilma Kadlečková?

Všichni tři mají rádi kofátka. **Richard Klíčnick & Michaela**

Mám podezření, že v naší lednici někdo žije. Manželka tam nosí jídlo!

Honza Tichý

Tedy kdybych měl na FB napsat tolik příspěvků o pomáhání manželce a výchově dětí jako Andrej R., nejen že by mi na tyhle činnosti nezbyl žádný čas, ale byl bych i dost nevyspalý...

Grobenius

Fantastická osobnosť roka - FÓR 2020

Záujem o anketu Fantastická osobnosť roka – FÓR rok od roka rastie, ale mien, ktoré sa v nej striedajú, ani toho roku príliš nepribudlo.

Anketu sme uskutočnili v dvoch kolách. V prvom mohli čitatelia a fanúšikovia fantastiky nominovať slovenské osobnosti a v druhom kole sa za tieto osobnosti hlasovalo, uzávierka hlasovania bola 28. februára 2021.

Zaznamenali sme znova tri stovky hlasov. Len zlomok z nich bol bol neplatných z dôvodu nesprávneho vyplnenia hlasovacieho formulára alebo viacnásobného zaslania formulára, takže hlasujúci si vo všeobecnosti zaslúžia veľkú pochvalu. Zároveň v mene nominovaných **d'akujeme za každý jeden hlas, ktorý ste svojmu favoritovi poslali**, a tým mu vyjadrili svoju priazeň. Uplynulý rok bol pre nás všetkých ťažký a každý človek, ktorý sa nejakou príčinou o to, aby fantastika na Slovensku mala svoje miesto, si zaslúži obdiv a úctu.

Snáď preto kritériá pre nominácie v našej ankete splnilo až sedem osobností. Nominovaní boli nielen spisovatelia, ale aj známi publicisti a vydavatelia. S niektorými sa stretávame na poli fantastiky a vecí s ňou súvisiacimi celé roky, o iných sme sa dopočuli len celkom nedávno. Súboj hlasov bol preto vskutku napínavý. A aký je výsledok?

Fantastickou osobnosťou roku 2020 sa stáva

Ondrej Herec, literárny teoretik, publicista (in memoriam), ktorý získal 89 hlasov.

Druhé miesto v rebríčku fantastických osobností si vyslúžila **Alexandra Pavelková**, spisovateľka, publicistka a redaktorka, ktorá získala 81 hlasov.

Na treťom mieste sa umiestnil s počtom 68 hlasov **Dušan Damián Brezány**, spisovateľ a učiteľ.

Víťaz ankety Ondrej Herec sa už, žiaľ, o tomto ocenení nedozvie. Skonal náhle v októbri minulého roku. Kto ste za neho hlasovali, kto ste ho poznali alebo ste o ňom počuli, pripomeňte si, prosím, jeho výnimočnú osobnosť.

Odmenu vo forme knihy získava jeden z hlasujúcich, medzi ktorých sme vyžrebovali **Luboslava Z.** z Bratislavy, takže ak uviedol do hlasovacieho formulára správne kontakty, onedlho môže očakávať balíček od redakcie Fandom.sk.

Pripomeňte si osobnosti, ktoré ste nominovali za rok 2020:

(osobnosti sú zoradené abecedne podľa priezviska a k menám osobností sú priradené ich povolania alebo činnosti v rámci fantastiky, ako ste ich napísali pri nomináciách)

- Erika Ena Adamcová, recenzentka
- Dušan Damián Brezány, spisovateľ, učiteľ
- Ondrej Herec, literárny teoretik, publicista (in memoriam)
- Martin Králik, vydavateľ
- Lucia Lackovičová, publicistka
- Alexandra Pavelková, spisovateľka, publicistka, redaktorka
- Katarína Soyka, vydavateľka, spisovateľka **Fandom SK**

GameCon bude!

Tento vikend prebehla v onlinu valná hromada GameConu a rozhodla, že **GameCon letos BUDE!** Tím chceme říct, že uděláme maximum pro to, aby festival i třeba za dodržování přísných hygienických opatření proběhl. Nechte si tedy ve dnech **15. - 18. července** ve svém kalendáři volno a držte sobě i nám všem palce.

Máme také dobré zprávy z naší japonské vědecké mise. Sto milionů let staré bakterie vylovené vloni z mořského Pólu nedostupnosti, kde se podle H. P. Lovecrafta má nacházet ve svém spánku C'thulhu, oživily a dokazují tak existenci nesmrtečnosti! Je to skvělá zpráva plná naděje, že R'lyeh stále stojí a že se, stejně jako mrzké bakterie, Velký Spáček a Velekněz Prastarých již brzy probudí!

(<https://www.scientificamerican.com/article/100-million-year-old-seafloor-sediment-bacteria-have-been-resuscitated/>)

Ph'nglui mglw'nafh C'thulhu R'lyeh wgah'nagl fhtagn!

Vaši organizátoři GameConu (16. 3. 2021)

NON FICTION

Václav Vlk, st.

Život, boj a smrt

Češi a Slováci pod sedmi vlajkami 1914-1920

Snad každá rodina na území České a Slovenské republiky má pradědečka či prastrýce, jenž se zúčastnil I. světové války, ať už na straně Rakousko-Uherska, nebo jako československý legionář. Dlouho však byl pohled na válečné úsilí našich vojáků zaměřen pouze na ty, kteří bojovali v legiích za samostatné Československo, a značná část hrdinských činů českých a slovenských vojáků v uniformách rakousko-uherské armády zůstala v pozadí. Čeští a slovenští vojáci válčili jako pěšáci, dělostřelci, horští myslivci i námořníci. Díky svým schopnostem a odbornosti i jako důstojníci rakousko-uherské, srbské a ruské armády a v legiích. Nesmíme také zapomenout, že po rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku samostatného Československa své síly spojili do Československé armády a ruku v ruce zlikvidovali snahu o vznik Rakouského Německa, zabránili obsazení Těšínska Poláky a osvobodili Slovensko. Tato kniha je připomínkou jejich hrdinského boje. Součástí knihy je autentický přepis deníku c. a k. vojáka Karla Petracha, který narukoval v červenci 1914 do Brixenu, takřka prošel všemi frontami, jeho strastiplné válečné putování skončilo v roce 1918 ve Francii. Odtud se vrátil v listopadu 1918 domů, do jižních Čech. V knize jsou také otištěny unikátní „feldpostky“, které posílal prastrýc nakladatelky z fronty sestře a rodičům.

Jonathan Livingston, Praha, 2021, vázaná s přebalem. Lze objednat po 15. 4. 2021 na Kosmas.cz. Doporučená cena 399.- Kč. Předobjednat si ji lze za 349.- Kč včetně poštovného na adrese kaiserova@jonathanlivingston.cz.

